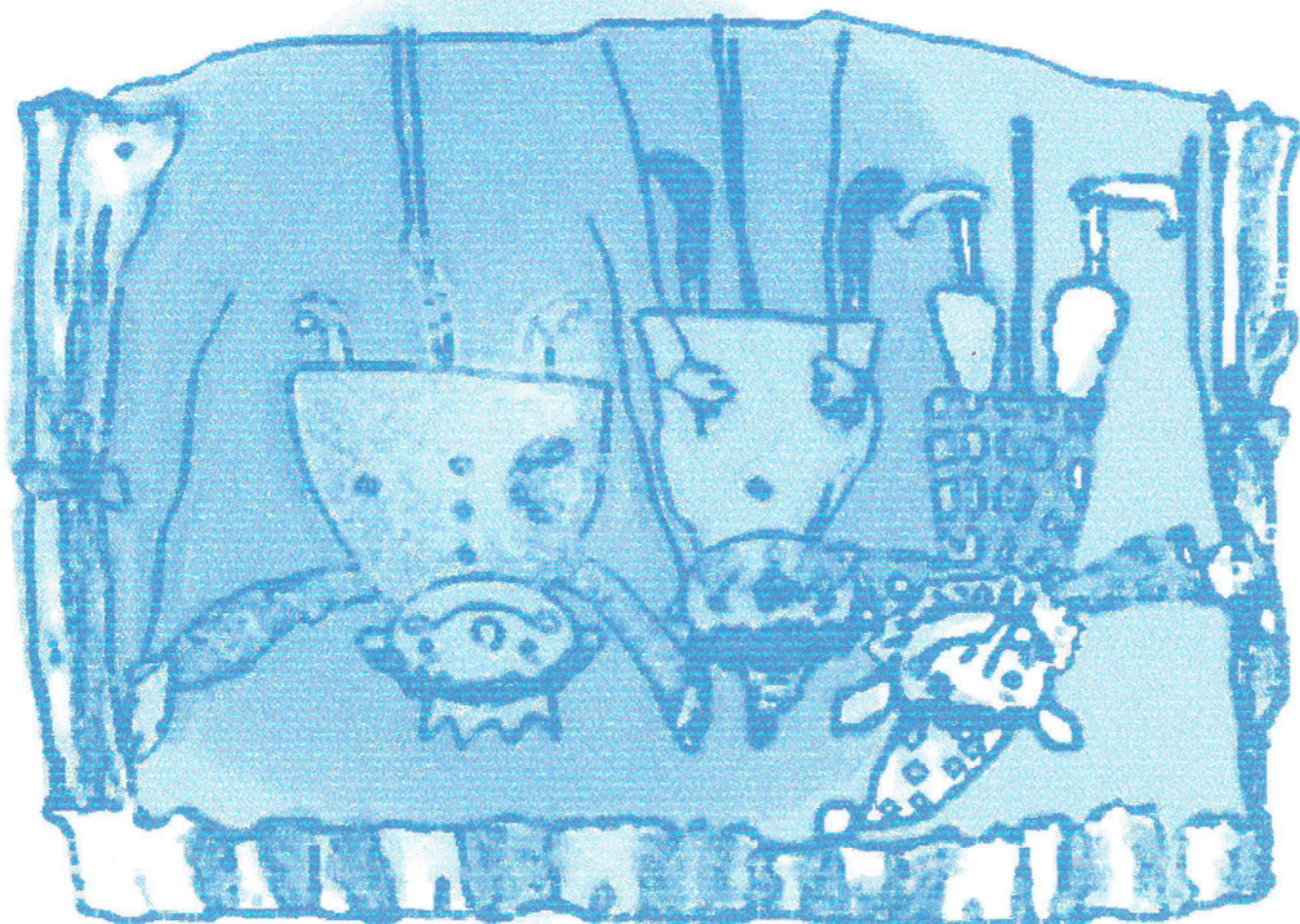

miłośnik teatru lalek

WOJEWÓDZKI OŚRODEK KULTURY W BYDGOSZCZY

5

Wydawca:
Wojewódzki Ośrodek Kultury w Bydgoszczy
Plac Kościeleckich 6

Redaguje kolegium:
Renata Rybacka
Stefan Giełdon

Sekretarz redakcji:
Beata Porazińska

Projekt okładki:
Bożena Januszewska

Przy współpracy instruktorów prowadzących teatry lalkowe

Spis treści

- ◆ Teatr cieni Stefan Giełdon
- ◆ Mały słownik teatru lalek c.d. Stefan Giełdon
- ◆ Mój teatr Danuta Karwasz
- ◆ Lalki w zwierciadle prasy Jerzy Rochowiak
  - „Lalkarskie biesiadowanie”
  - „Piotruś pojechał do Torunia” ZG „Czas Świecia”
- ◆ Protokół z posiedzenia Zarządu Klubu Lalkarza Beata Porazińska
- ◆ Protokół XXXIII Ogólnopolskich Spotkań Lalkarzy
- ◆ Z notatnika lalkarza
- ◆ Scenariusz
- ◆ Wykaz instruktorów i teatrów lalkowych z terenu województwa kujawsko-pomorskiego

Stefan GIEŁDON

TEATR CIENI

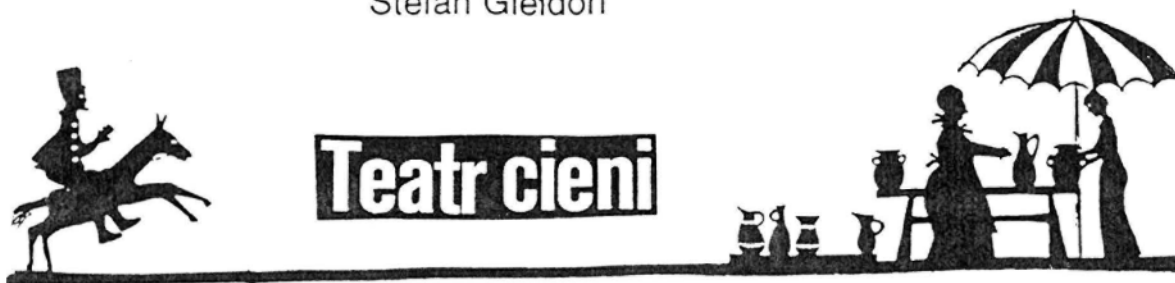
TECHNIKA TEATRU LALEK

Zeszyt 6

Stefan Giedon

"Cień to obszar, do którego światło nie dochodzi zupełnie (cień pełny), lub dochodzi częściowo (półcień). Półcień występuje za przedmiotem oświetlonym przez kilka źródeł światła, lub jedno źródło światła rozciągnięte". (Encyklopedia powszechna)

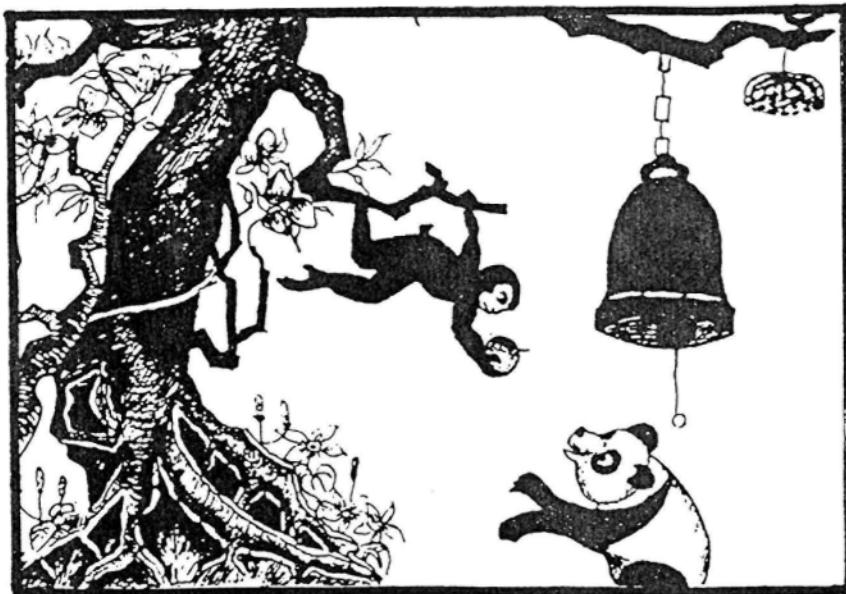
Zasadą teatru cieni jest przesuwanie przedmiotów między ekranem, a źródłem światła, tak by rzucały cień na ekran. Jeżeli przedmiotom tym nadamy jakiś zamierzony kształt i powiążemy ich działanie akcją otrzymamy teatr cieni.

Starochińska encyklopedia z pierwszego wieku naszej ery pisze o teatrze cieni w pełnym rozkwicie. Teatr cieni był w Chinach ulubioną rozrywką. Jednym ze źródeł jego rozwoju były papierowe szyby w oknach.

W Chinach istniało wiele miast, których mieszkańcy trudnili się wyrobem lalek dla teatrów cieni. Chiński teatr cieni rozwijał się zarówno w wiejskich chatkach i na jarmarkach, jak i w pałacach możnych. Istniały całe dynastie "cieniarzy", przekazujących sobie z pokolenia na pokolenie scenariusze, dekoracje, lalki, instrumenty muzyczne i tajemnice obsługi. Repertuar chińskiego teatru cieni obejmował różne gatunki - od mitologii i legend po komedie muzyczne, aktualności, rewie mody i inne.

Rys.1. Lalka chińskiego teatru cieni.

Rys.2. Scena z współczesnego chińskiego teatru cieni. (Zhai Yi - "Dwoje przyjaciół" Teatr Marionetek i Cieni Prowincji Hunan. Chiny.)

Do największego znaczenia doszedł teatr cieni na Jawie, gdzie spełniał wielką rolę jako widowisko religijne i polityczne. Przedstawienia-misteria trwają tam po kilka nocy.

Rys.3. Lalki jawańskiego teatru cieni

Po umocnieniu swej pozycji na Dalekim Wschodzie, teatr chińskich cieni przewędrował przez całą Azję, Turcję do Włoch i do Francji. Na dworze Ludwika IV powstał pierwszy w Europie artystyczny teatr cieni. Francuzi też wprowadzili europejską cieniową lalkę ażurową.

Współcześnie teatr cieni jako rodzaj teatru lalek cieszy się coraz większą popularnością. Oglądamy coraz więcej przedstawień amatorskich teatrów cieni.

W dalszej części niniejszego opracowania omówię niektóre aspekty techniczne współczesnego teatru cieni w niżej wymienionej kolejności:

I. CIENIE POSTACI oraz LALEK PRZESTRZENNYCH.

Cienie ludzi i zwierząt (cienie hiszpańskie).

Cienie rąk. Cienie lalek trójwymiarowych. Cienie tarczowe.

II. CHIŃSKIE CIENIE.

Sylwetka nieruchoma. Sylwetka ruchoma. Lalka ażurowa i witrażowa.

Animacja chińskich cieni.

III. CIENIE z OPTYKĄ.

Cień z "własnym" światłem. Wykorzystanie episkopu. Cień "biały". Laser.

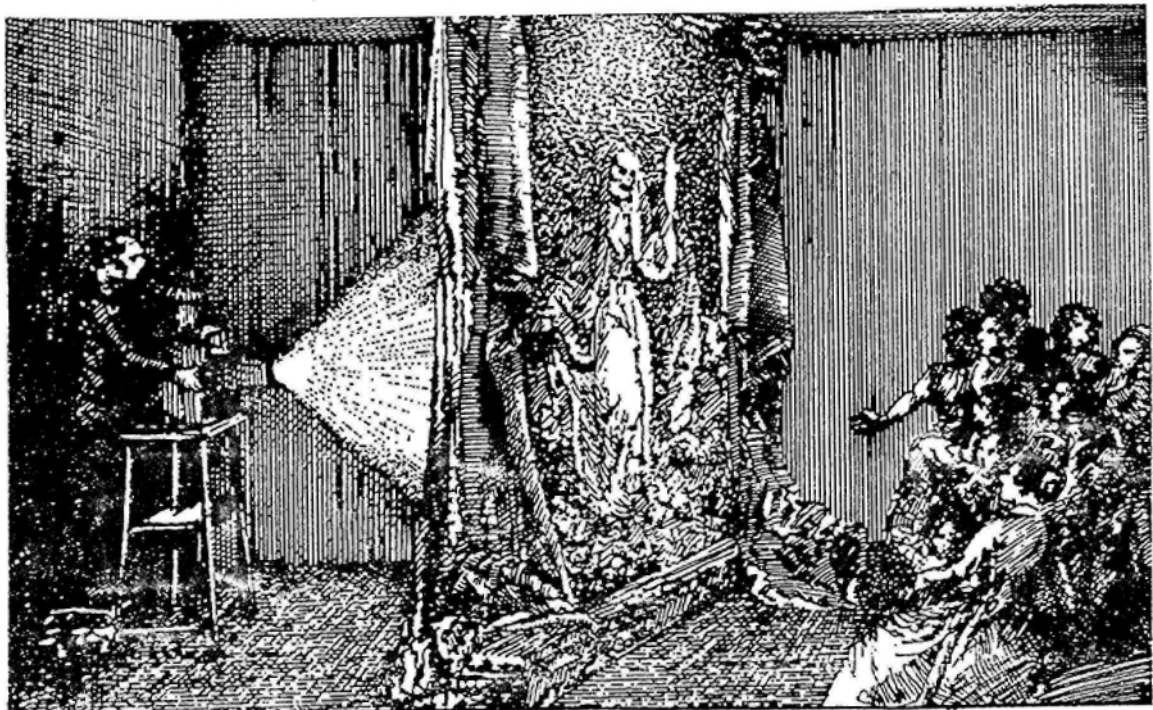
IV. CIENIE "TRÓJWYMIAROWE".

a) Anaglify. b) Hologramy.

V. ŚWIATŁO w TEATRZE CIENI.

VI. EKRAN TEATRU CIENI.

VII. DEKORACJA w TEATRZE CIENI.

Rys. 4. Fantasmagoria (rok 1840) – spektakl przy pomocy jednej latarni magicznej.

I. CIENIE POSTACI oraz LALEK PRZESTRZENNYCH. Cienie ludzi i zwierząt (cienie hiszpańskie).

Uważam, że pierwszym cieniem obserwowanym przez człowieka był jego własny cień. Dzisiaj teatr, w którym grają cienie ludzi i ewentualnie zwierząt nazywamy teatrem hiszpańskich cieni. Niektórzy ten rodzaj teatru nazywają teatrem żywych cieni, inni teatrem włoskich cieni.

Aby otrzymać hiszpańskie cienie należy wprowadzić aktorów między ekran, a punktowe źródło światła. Im bliżej ekranu zostanie rozegrana scena, tym ostrzejsze będą cienie grających.

Rys.5. Scena teatru hiszpańskich cieni.

Teatr hiszpańskich cieni znany był od XVI wieku. Teatr chińskich cieni Europa poznała później.

Janina Skowrońska - Feldmanowa w książce "Teatr cieni w oświacie sanitarnej" pisze, że " w teatrze żywych cieni nie muszą grać całe postacie. Mogą to być sylwetki tylko do kolan, popiersia lub nawet same głowy." dalej podaje jeszcze " sposób trudny do zastosowania w innych formach cieniactwa. Używa się go w przedstawieniach, w których występują całe postacie.

Oto w pewnej wysokości nad podłogą - może to być od 25cm. w górę, zależnie od wysokości ekranu - buduje się pomost w formie ławy tak szerokiej, aby dwie osoby mogły się wyminąć. Brzeg ławy, a raczej cień, jaki ona rzuca, włączamy w dekoracje. Jeśli to ma być ścieżka, np. w lesie, nakładamy na ten brzeg ławy sylwetki trawy czy kwiatów. Przestrzeń między ławą a podłogą wypełnia się dekoracjami nałożonymi na ekran. Na cieniu wygląda to tak, jak gdyby grający szedł, np. nad strumykiem, jeśli przestrzeń pod pomostem wypełnimy falami, albo że stoi w jakiejś wspaniałej sali, gdy tę przestrzeń i jeszcze kawałek nad nią pokryjemy dekoracją przedstawiającą posadzkę w jakimś zamku. Czasami ławę trzeba zrobić tak szeroką, że cień jej zbyt grubym pasem przecina ekran. Trzeba wtedy pod ławą dać oddzielne oświetlenia, wykorzystując je do nowych efektów świetlnych czy kolorystycznych.

Rys.6. Moskiewski Teatr Cieni.
"Księżniczka Din"
w technice hiszpańskich cieni.

Cienie rąk.

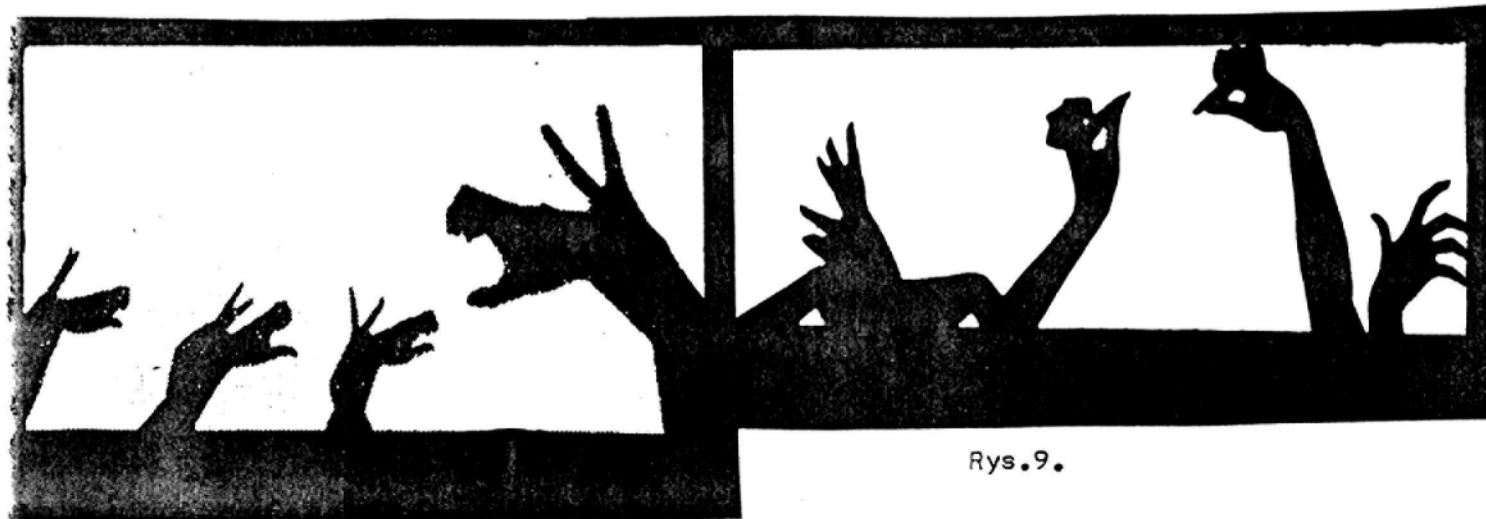
Teatr cieni rąk nie wymaga dużych nakładów. Wystarczą lampa punktowa i ekran (może to być jasna ściana), aby za pomocą cieni rąk przedstawić krótką bajeczkę. Natomiast tego rodzaju teatr wymaga pewnych umiejętności w posługiwaniu się własnymi rękoma i nieco fantazji. Bo "rzucając" na ekran różne cienie zwierząt i postaci trzeba opowiadać i to ciekawie, improwizując na poczekaniu. Najlepiej jednak opracować sobie wcześniej scenariusz występu i przygotować tekst.

Żeby dłonie sprawnie wyczarowały różne figury i postacie, należy wcześniej poćwiczyć. W osiągnięciu pewnej wprawy mogą pomóc niżej zamieszczone propozycje objaśniające, w jaki sposób ułożyć ręce.

Rys.7.

Grą cieni rąk można również przedstawiać dłuższe inscenizacje, jak to pokazała grupa bułgarskich studentów. Oto przykłady:

Rys.8.

Rys.9.

Rys.10.

Państwowy Teatr Lalek w Płodiv (Bułgaria) przedstawił za pomocą cieni rąk pełnospektaklowe przedstawienie "Mały słoń" J.R. Kiplinga. Patrz Rys.10.

Cienie lalek trójwymiarowych. Cienie tarczowe.

W teatrze cieni może wystąpić prawie każda lalka teatralna (kukiełka, pacy jawańska i inne) o ile zostaną zapewnione wymagania techniczne teatru cieni.

Henryk Rył w swoim opracowaniu o teatrze cieni pisze, że "prosta jest lalka cieniowa uzyskana z ręki ludzkiej ale uzupełniona dodatkami takimi jak główka rączka, elementy kostiumu. Rysujemy główkę lalki profilem na kartonie, dodajemy kołczyk, który nakładamy na palec wskazujący. Podobnie narysowane dłonie, zaopatrzone w kołnierzyk-pięściońkę, nakładamy na kciuk i palec środkowy. Chusteczkę z lekkiego żelatynu przekładamy przez palec dla uzyskania kostiumu.

Rys. 11.

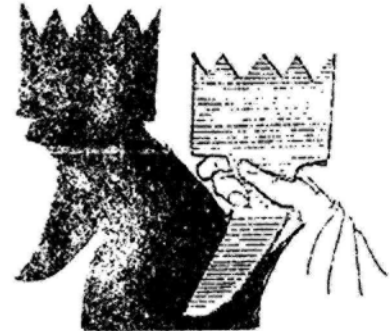
Uwaga: lepiej wypadną główki charakterystyczne, o wyrazistych rysach, oryginalnych nakryciach głowy".

Podobne lalki cieniowe można wykonać dodając do dłoni animatora tylko niekiedy płaskie elementy, jak to pokazano na rys. 12. i rys. 13. (Tu chciałbym nadmienić, że w moich rozważaniach na temat techniki teatru lalek i cieni szeroko stosuję rysunek i uważam, że rysunki omawianych technik lepiej pokażą istotę rzeczy, niż szerokie

Rys. 12.

Rys. 13.

Pokazane na rys. 14. i rys. 15. cienie tarczowe, to przeważnie płaska sylwetka dużych rozmiarów umieszczona na aktorze. Z uwagi na dwuwymiarową płaszczyznę animator cienia tarczowego może ją poruszać tylko w tym wymiarze.

Rys. 14.

Rys. 15.

II. CHIŃSKIE CIENIE. Sylwetka nieruchoma.

W teatrze chińskich cieni stosowane są dwa rodzaje lalek: lalki nieruchome i lalki poruszające kończynami, głową i tułowiem. Wykonanie lalki (sylwetki) nieruchomej polega na wycięciu jej z tektury, cienkiej sklejkki lub podobnego materiału według przygotowanego projektu i przymocowania do niej drutu lub listwy za pomocą której będziemy lalkę animować. Jeżeli przewidujemy w lalce jakieś ornamenty, to po wycięciu wzoru otwory możemy podkleić kolorowym przezroczystym papierem lub folią.

Projektując lalkę cieniową uwagę należy skoncentrować na formie lalki, na ekspresyjnym kształcie jej konturów. Jak wspomniałem lalki dla teatru cieni wycinamy ze sztywnej tektury, a jeszcze lepiej z cienkiej sklejkki.

Wykonanie lalek należy rozpocząć przygotowaniem projektów w skali 1:1. Opracowując projekt lalki trzeba ją tak przedstawić, by różniła się od pozostałych i by łatwo ją rozpoznać wśród innych lalek i wiadomym było kogo przedstawi. Głowy lalek cieniowych przeważnie ustawiamy profilem, a tułów, ręce i nogi też będą oglądane z boku. Ręce i nogi mogą być ustawione w jakimś, charakterystycznym dla danej lalki ruchu. Zwierzęta prawie zawsze pokazujemy z boku, a rośliny, kwiaty i drzewa zaprojektować i pokazać tak, by były rozróżniane.

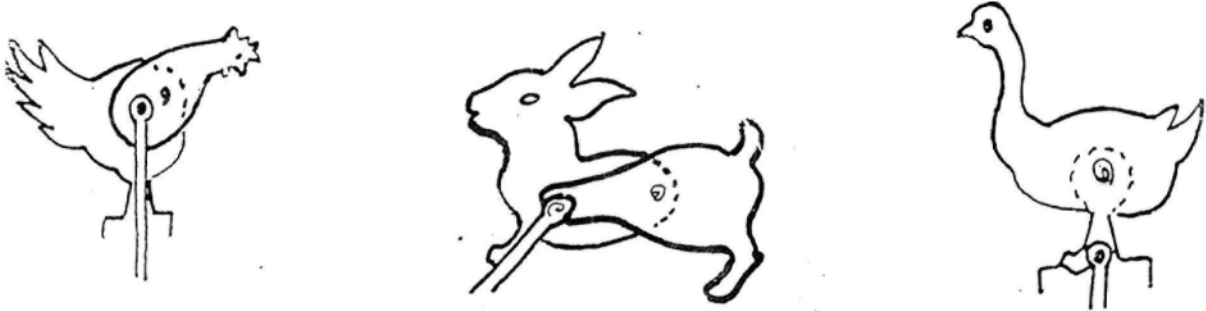
Oto kilka przykładów cieniowych sylwetek nieruchomych:

Rys.16. Przykłady sylwetek nieruchomych.

Sylwetka ruchoma.

Sylwetka ruchoma w teatrze cieni jest bardziej efektowna od sylwetki nieruchomej, ale wymaga bardziej szczegółowego opracowania. Sylwetką ruchomą jest lalka, która może poruszać częściami składającymi się na tą sylwetkę. Patrz rys.17.(kura,królik,gęś).

Rys.17. Sylwetki ruchome.

Ruchome części "ciała" sylwetek poruszane są za pomocą: listewek, patyków, drutu, pasków kartonu, pasków przezroczystej sztywnej folii lub nici, są to tak zwane "poruszacze". Jeżeli zastosujemy listwy z przezroczystego plastiku (pleksiglasu) będą one dla widzów prawie niewidoczne. Poruszająca się część "ciała" lalki musi być przymocowana w jednym miejscu do tułowia, a w drugim do "poruszacza". U dołu tułowia zawsze jest tzw. "trzymadełko służące do trzymania lalki i prowadzenia jej na scenie.

Sylwetki lalek cieniowych dzielą się na lalki poruszane od dołu, lub od góry, oraz na lalki poruszane z poziomu (z boku). Każda z wyżej wymienionych lalek ma inną konstrukcję. Inny jest też sposób animacji i sposób wykorzystania światła. O świetle będzie mowa w dalszej części - w rozdziale mówiącym o świetle.

Dla lalek ruchomych, osobno wycinamy głowę, tułów i osobno ręce i nogi. Przy tym ręce i nogi muszą być tak opracowane, by ich górne części zachodziły na tułów, umożliwiając połączenie z nim.

Elementem łącznikowym mogą być niewielkie śrubki, można je zastąpić nitką z węzełkami po obu stronach, itp. Na rys.18. pokazano łączniki wg.Ryla.

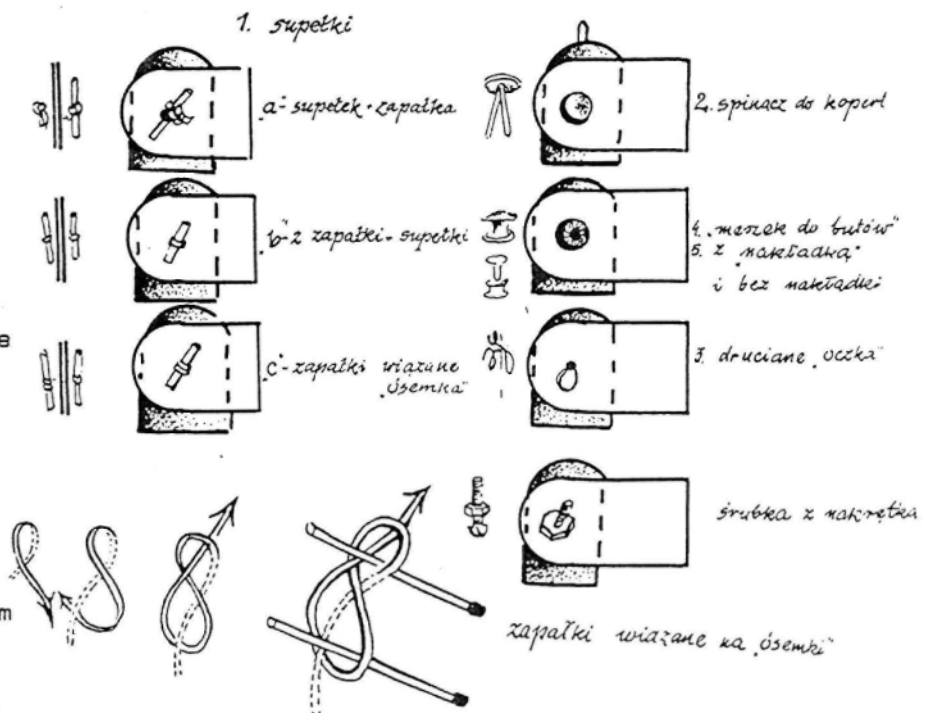
Jako przykład prostej ruchomej lalki cieniowej proponuję wykonanie sylwetki świnki pokazanej na rysunku 19. W tym celu należy wyciąć wszystkie części sylwetki z kartonu. Oznaczyć punkty połączenia poszczególnych części i przekłuć je kolcem.

Ponieważ świnka ma poruszać głową, trzeba głowę przymocować do paska kartonu-"poruszacza", a następnie przymocować ją w drugim miejscu do tułowia.

Miejsca złączenia, których kolejność oznaczona jest na rysunku cyframi, trzeba przekłuć kolcem i przez

otwory przeciągnąć kawałek grubego drutu o średnicy 3 mm (najlepszy miedziany).

Między łączone części umieścić wyciętą z blachy "rybkę". Wystające końce drutu zagiąć, przytrzymać palcem z jednej i drugiej strony, skrócić w spiralkę (ślimaczek).

Rys.18. łączniki.

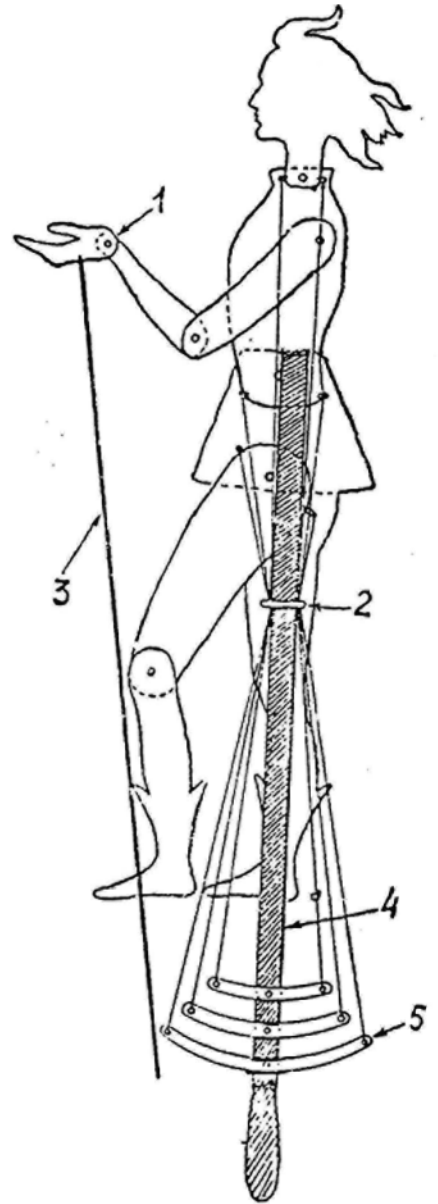

Rys.21.

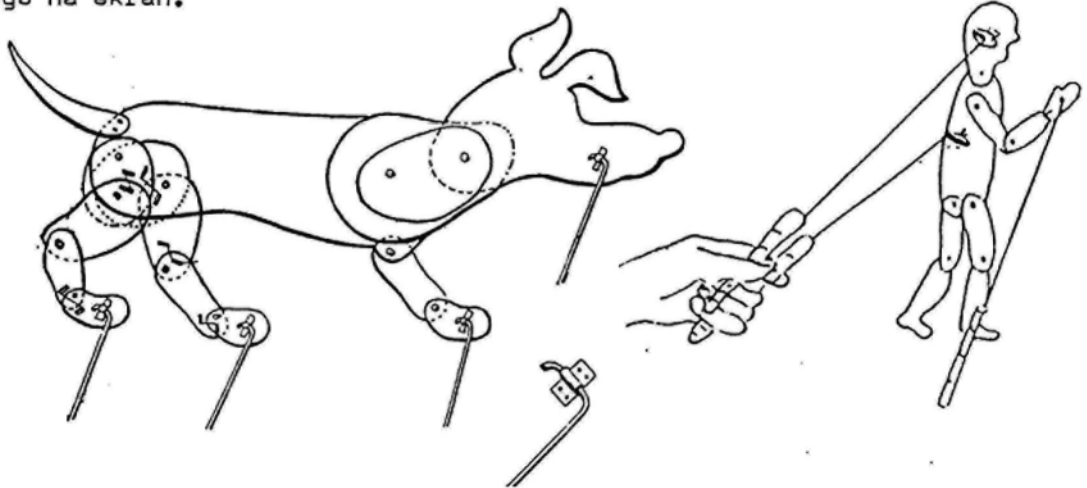
Części pokazanych lalek są połączone za pomocą drutu. Jak łatwo się zorientować z zamieszczonych rysunków lalki-sylwetki składają się z części nieruchomych i części ruchomych. Nieruchoma jest jedna noga i czasem tułów. Głowa, druga noga i ręce mogą być ruchome, dzięki przymocowaniu ich do tułowia na osi z łącznika. Na rysunkach 21 i 22 tułów jest ruchomy w pasie.

Zasadniczo inną konstrukcję ma lalka-sylwetka animowana z poziomu (boku), patrz rysunek 23.

Tego typu sylwetka musi grać przyciśnięta do ekranu i jest inaczej oświetlona. Natomiast animator musi się znajdować poza smugą światła padającego na ekran.

Rys.22.

Rys.23. Przykład konstrukcji lalek prowadzonych z boku.

Rys.24. Przykład lalki
- sylwetki baletnicy,
poruszanej z poziomu
składającej się
z 18 elementów

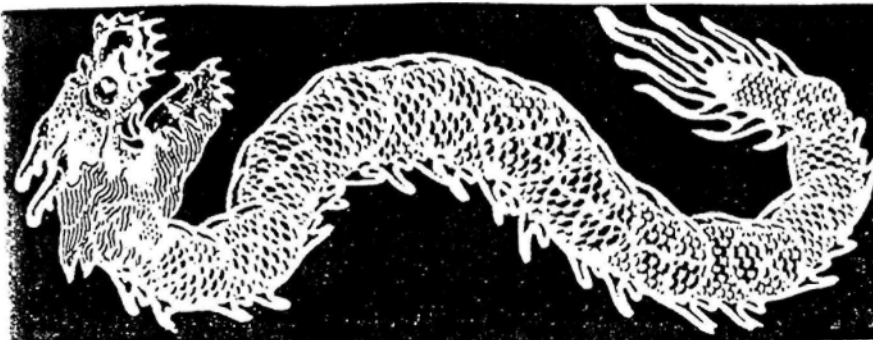
Lalka ażurowa i witrażowa.

Ażur to zespół ozdobnych otworów. Witraż to kompozycja wykonana z kawałków kolorowego szkła, folii lub innego przezroczystego materiału stanowiąca wypełnienie, w naszym wypadku sylwetki lalki witrażowej. Wypełnienie to oprawione w ramę twardej tektury, lub innego mocnego materiału jak: blacha, sklejką, preszpan czy rezokard. Najlepiej jednak wykonać obramowanie (lalkę) z drutu, jak to zrobił Teatr Cieni Szkoły Podstawowej Nr 8 w Toruniu.

Dawniej w europejskich teatrach cieni lalki-sylwetki były przeważnie pełne, bez wycięć. Później robiono wycięcia podłożone kolorowym przezroczystym materiałem.

Typowa lalka cieniowa z dalekiego wschodu jest bogato ażurowana i bardzo przezroczysta. umocowana jest na wyginanym drucie biegnącym w miejscach nie wyciętych.

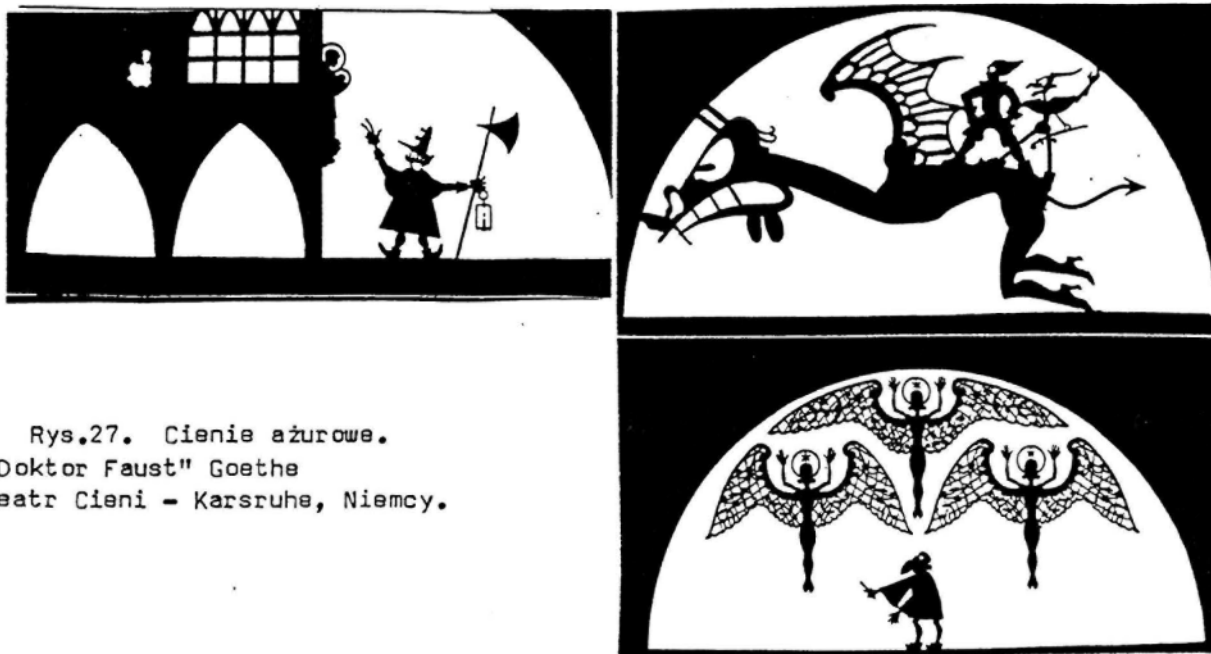
Cienkie druty lub bambusowe patyki są widoczne na cieniu, ale gubią się w bogactwie kunsztownych ażurowań.

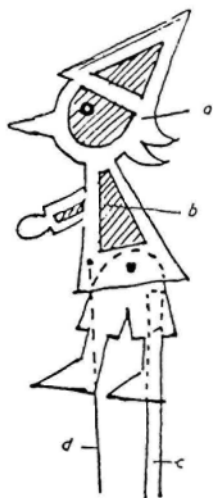
Rys.25. "Wodny duch" biały ażurowany karton.
Pei-Ting. Chiny 1952.

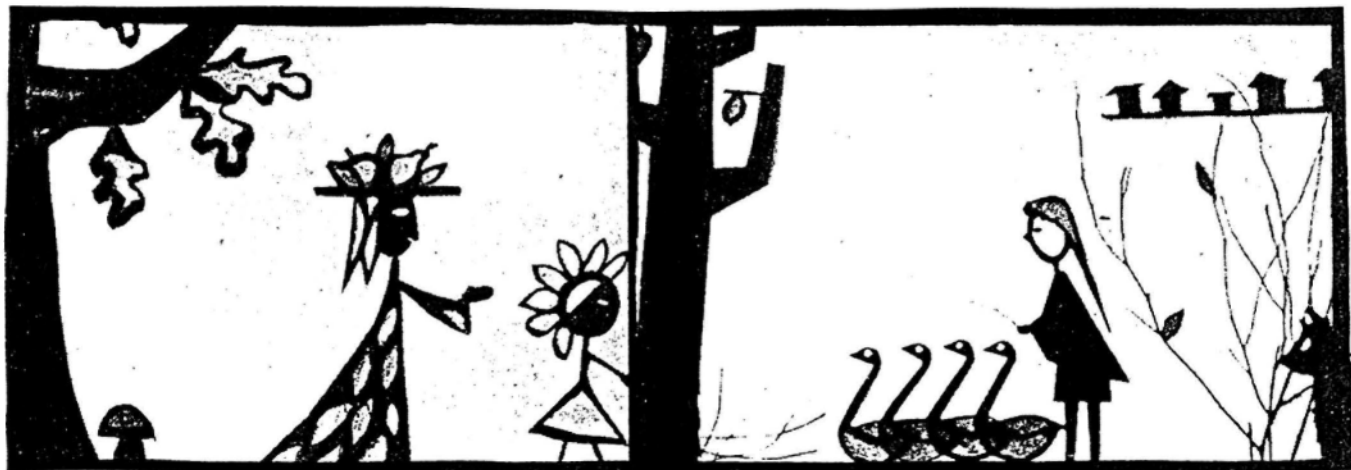
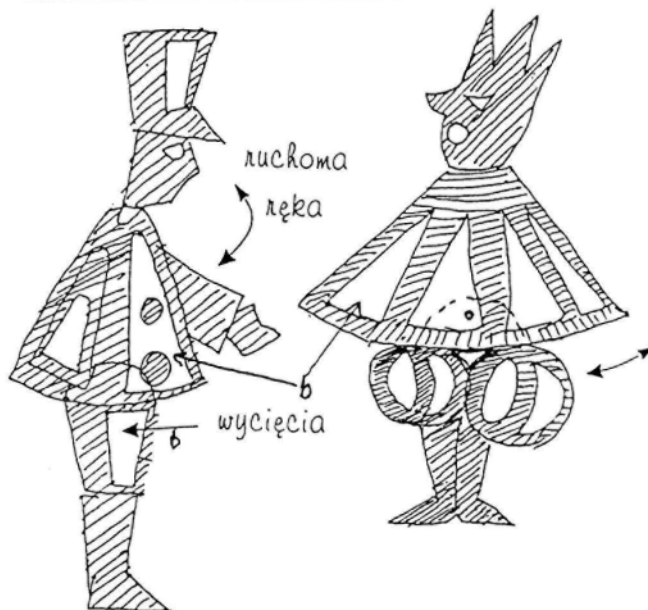
Rys.26. Jawajska ażurowa
lalka cieniowa.

Rys.27. Cienie ażurowe.
"Doktor Faust" Goethe
Teatr Cieni - Karlsruhe, Niemcy.

Rys.28 Konstrukcja lalki pła-
skiej, witrażowej-ruchomej
a - tektura, b - kolorowa bibułka, c -
patyk do trzymania, d - drut

Rys.29. Zastosowanie w dekoracji i lalkach. Baśń M.Konopnickiej "O krasnoludkach i sierotce Marysi". Teatr Lalek "Zaczarowany Świat" - Toruń
Scenografia - J. Lisowski

Lalki witrażowe są podobne do lalek ażurowych, z tą różnicą, że są kompozycją kolorowych przezrzystych materiałów obramowanych sylwetką płaskiej lalki.

Lalki witrażowe mogą występować przed jak i za ekranem. Występując przed ekranem - lalka witrażowa musi być poruszana od dołu i jest widziana jako bardziej ostra. Lalka witrażowa grająca przed ekranem może występować na tle dekoracji cieniowych.

Lalka witrażowa jest tym więcej barwna, im mniejszą płaszczyznę sylwetki zajmuje obramowanie.

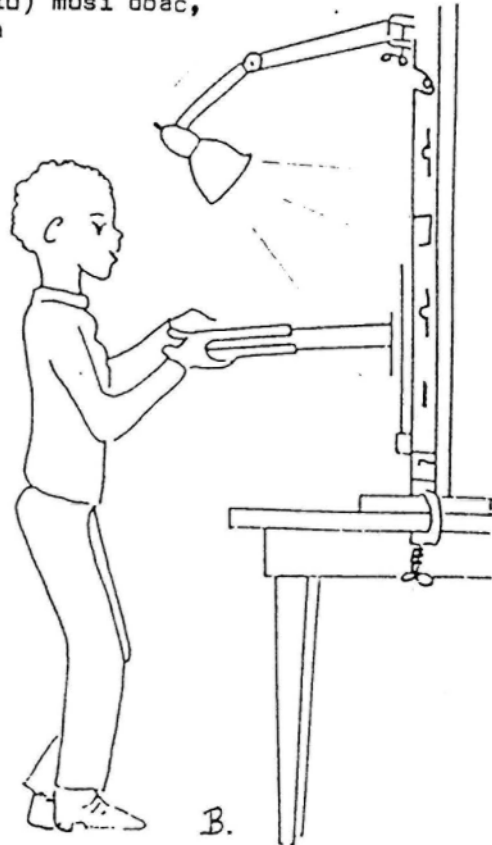
Animacja chińskich cieni.

Sposób animacji lalek-sylwetek zależy od ich konstrukcji, a więc lalek poruszanych od dołu (rzadziej od góry) i z tyłu (poziomu).

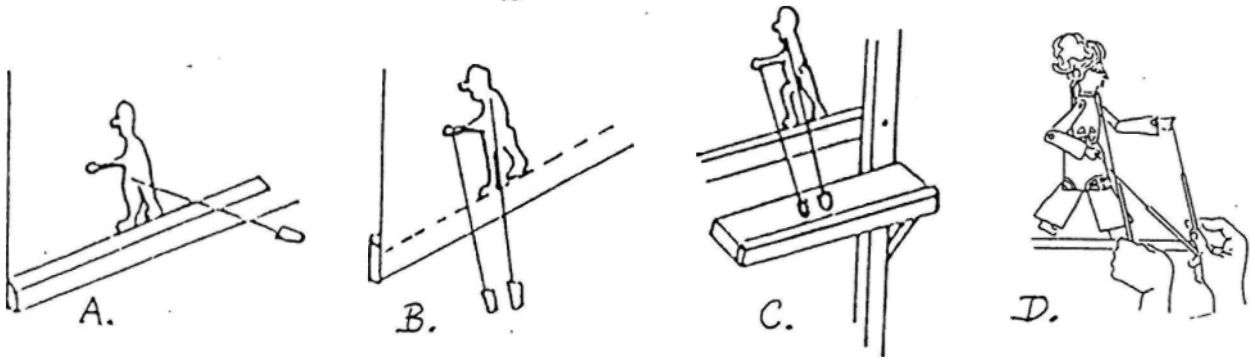

Rys.30. Animatorzy grający lalkami od dołu znajdują się poniżej dolnej krawędzi ekranu.

Animator grający lalką z poziomu (od tyłu) musi dbać, by sylwetka cały czas gry była przyciśnięta do ekranu, a animatorzy w tym czasie muszą znajdować się poza smugą światła padającego na ekran.

Rys.31. Animowanie lalki cieniowej z poziomu (od tyłu).

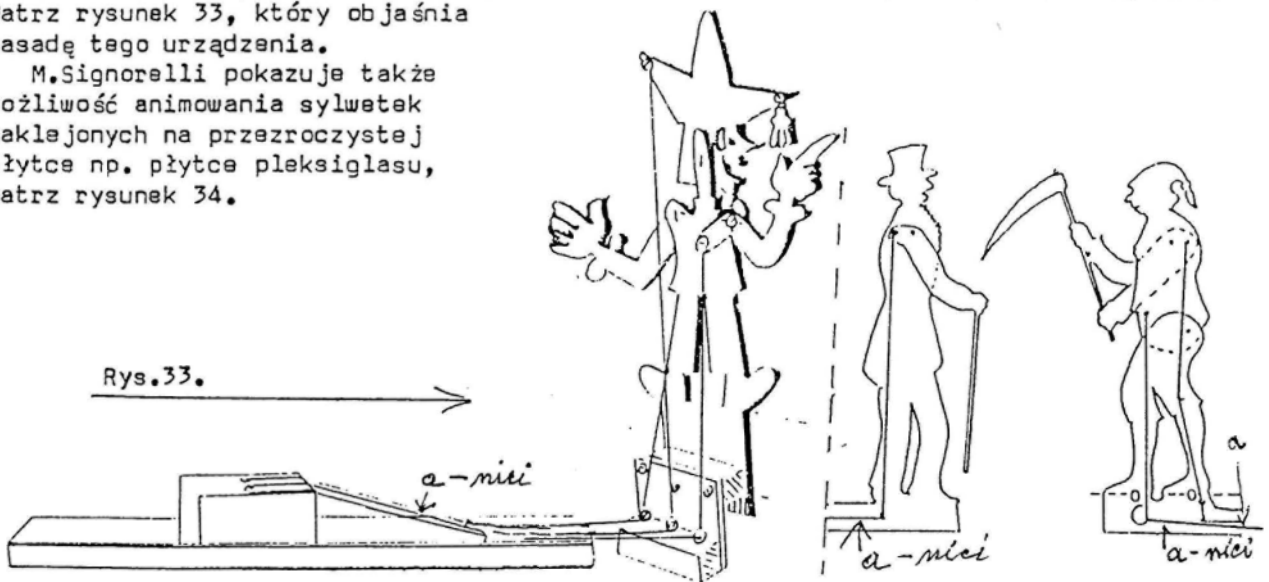

Rys.32.

Scena teatru cieni ma dla lalek poruszanych z poziomu, tuż za ekranem rodzaj półki służącej do unieruchomienia lalki, patrz rys.31 A, i rys.32.C. Animator opiera sylwetkę o ekran, natomiast kijki-poruszacze stawia na półce unieruchamiając jedną lalkę, by zagrać drugą lalką.

Maria Signorelli w książce "Storia e tecnica del teatro delle ombre" przedstawia urządzenie, które pozwala animować lalki cieniowe na ławie (stole) za pomocą nici. Patrz rysunek 33, który objaśnia zasadę tego urządzenia.

M. Signorelli pokazuje także możliwość animowania sylwetek naklejonych na przezroczystej płytce np. płytce pleksiglasu, patrz rysunek 34.

Rys.33.

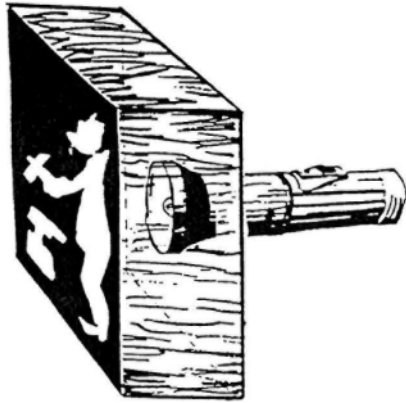

Rys.34. Sylwetki naklejone na przezroczystą płytkę.

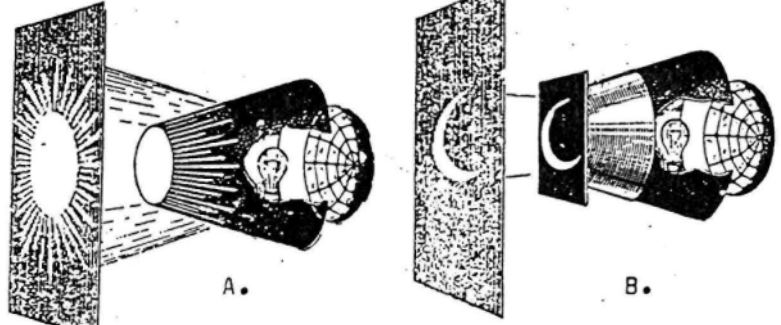
III. CIENIE z OPTYKA.

Cień z "własnym" światłem-Cień "biały".

Cień z "własnym" światłem to tak zwany "cień biały". Najprostrzym urządzeniem do "cienia z własnym" światłem jest pudełko posiadające we wnętrzu źródło światła i wycięty otwór sylwetki wyobrażającej np.kowala. Patrz rysunek 35.

Rys.35.

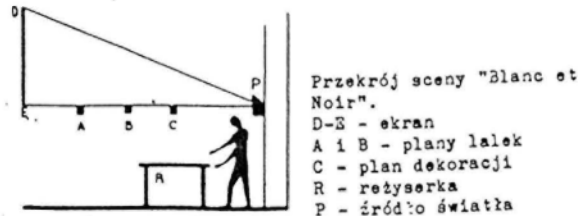

Rys. 36.

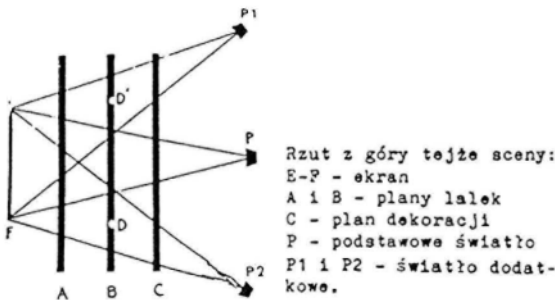
Przyłożone pudełko wyciętym i oświetlonym otworem do ekranu teatru cieni powoduje, że widzowie (po drugiej stronie ekranu) zobaczą jasną sylwetkę. Ten rodzaj ekspozycji bywa nazywanym wśród lalkarzy-cieniarzy "białym cieniem". Patrz również rysunek 36, gdzie pokazano urządzenia odtwarzające w "białym cieniu" A. słońce i B.księżyc. Aureolę promieni słonecznych uzyskuje się przy pomocy stożkowatego blaszanego kaptura z wyciętymi w nim otworami rys.36.A. Przesuwając lampę, można zmienić charakter aureoli i oświetlenie krążka. Im bliżej ekranu znajduje się urządzenie, tym bardziej jaskrawy i mniejszy jest krąg słońca lub księżyc. Im dalej odsuwa się przyrząd od ekranu, tym słońce czy księżyc staje się większy i bardziej zamglony. Na tej właściwości oparte jest też odtwarzanie zachodu i wschodu słońca. Im niżej jest "słońce" w stosunku do horyzontu, tym jest większe, a im wyżej - tym mniejsze i jaskrawsze - podobnie jak w rzeczywistości. Efekt ten osiąga się w ten sposób, że urządzenie posuwa się w górę po pochyło skierowanych linkach i stopniowo przybliża się do ekranu.

Wykorzystanie episkopu.

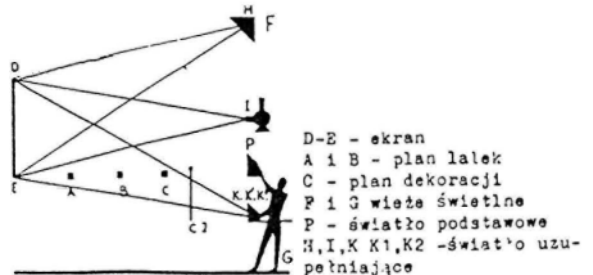
Henryk Ryl o teatrze cieni z optyką pisze, że jest to "najbardziej skomplikowany, ale zarazem dający największe możliwości. Musimy w tym wypadku dysponować rzutnikami, najlepiej szerokokątnymi, aby z niewielkiej odległości można było uzyskać sporej wielkości obraz lalki i dekoracji. Ma to wielkie zalety, gdyż lalki i dekoracje mogą być niewielkich rozmiarów, podczas gdy ich obraz może znacznie urosnąć, ponadto może występować na barwnym tle.

Przekrój sceny "Blanc et Noir".
D-S - ekran
A i B - plany lalek
C - plan dekoracji
R - reżyserka
P - źródło światła

Rzut z góry tejże sceny:
E-P - ekran
A i B - plany lalek
C - plan dekoracji
P - podstawowe światło
P1 i P2 - światło dodatkowe.

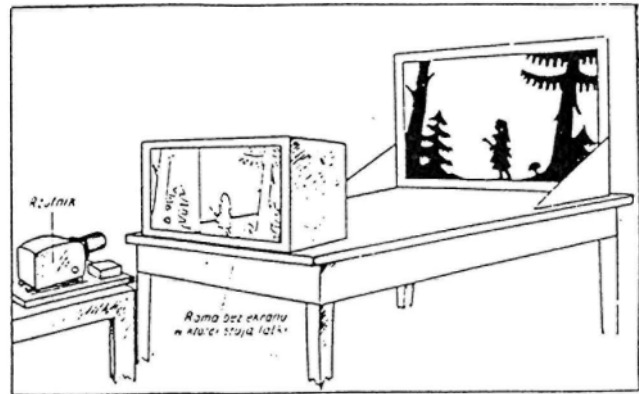
D-E - ekran
A i B - plan lalek
C - plan dekoracji
P i G wieże świetlne
P - światło podstawowe
H, I, K, K1, K2 - światło uzupełniające

Rys.37.

Mając do dyspozycji trzy rzutniki możemy przeprowadzać błyskawiczne zmiany miejsc akcji, możemy ukazywać lalki o różnych wymiarach jednocześnie, dowolnie zmieniać ich wielkość. Na rysunku 37 przedstawiono schemat takiej sceny i miejsce umieszczenia świateł.

W wypadku jeżeli chcemy z małych lalek uzyskać wielki cień należy umieścić je między źródłem światła, a soczewką, podobnie jak w przypadku przeźroczy, ale stwarza to tę niedogodność, że lalką trzeba poruszać do góry nogami".

Inny sposób powiększania sylwetek za pomocą rzutnika pokazano na rysunku 38.

Rys. 38.

Laser.

Laser jest to - najogólniej określając - urządzenie elektroniki kwantowej, generujące spójne promieniowanie elektromagnetyczne.

Obecnie można kupić małe lasery, a ryczej obudowane diody laserowe służące do pokazywania szczegółów obiektów, czy obrazów. Na rysunku 39 pokazano wygląd urządzenia z diodą laserową.

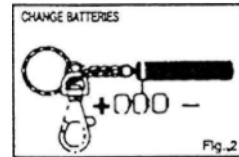
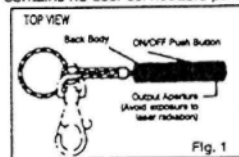
Urządzenia te posiadają wmontowane sylwetki ludzi, zwierząt, przedmiotów itp.

Tego rodzaju lasery można wykorzystywać w teatrze cieni jako "białe" (często kolorowe) cienie, podobnie jak to pokazano na rysunkach 35 i 36 z tą różnicą, że laserem można

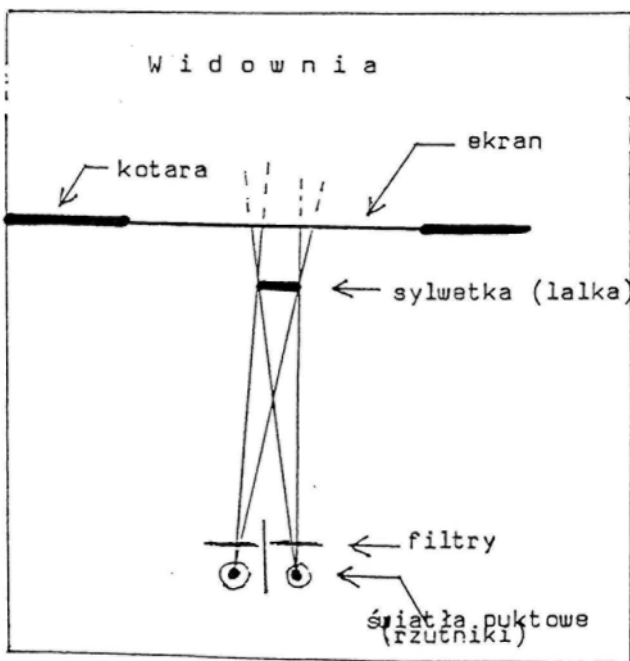
posługiwać się ze znacznej odległości od ekranu. (Uwaga: W posługiwaniu się laserem należy zachować ostrożność - grozi uszkodzeniem wzroku.)

Dzisiaj obserwując wielkie reklamy laserowe, należy prognozować rozwój widowisk laserowych.

open the laser unit. Doing so will void the warranty. The Laser Pointer contains no user serviceable part

Rys. 39.

Rys. 40. Rzut z góry.

IV. CIENIE "TRÓJWYMIAROWE".

a) Anaglify.

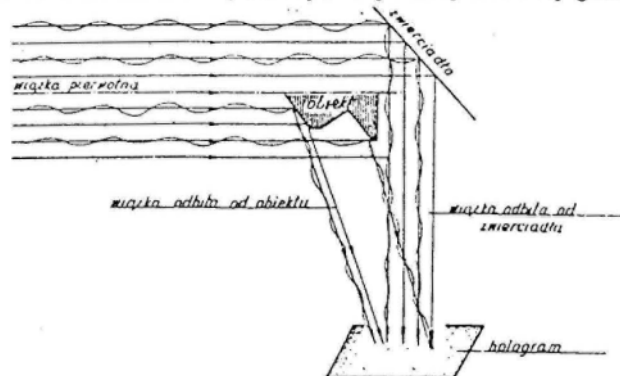
Trudność zrealizowania przedstawienia teatru cieni w technice trójwymiarowej polega na skomplikowanym procesie rozdzielania obrazów lewego i prawego oka przy wyświetlaniu ich na ekranie. W naszych warunkach dostępna jest jedna z najstarszych i najprostrzych metod - metoda anaglifów. Polega ona na tym, że ekran oświetlają dwa punktowe źródła światła (rzutniki), ale w taki sposób, że przed jednym rzutnikiem zakłada się filtr niebieskozielony, a przed drugim rzutnikiem filtr czerwony. Są to dwa filtry wzajemnie się dopełniające. Źródła światła są obok siebie w oddaleniu około 7-8cm. (Patrz rysunek 40). Widzowie wkładają okulary bezsoczewkowe, w których dla jednego oka założony jest filtr niebieskozielony, a dla drugiego oka filtr czerwony. Oczywiście oko uzbrojone w filtr niebieskozielony może zobaczyć na ekranie tylko obraz oświetlony rzutnikiem

z filtrem niebieskozielonym. Podobnie oko z za filtru czerwonego może widzieć tylko obraz sylwetki oświetlonej filtrem czerwonym. W czasie gry na ekranie znajdują się dwa nałożone na siebie cienie nieco przesuniętych sylwetek: czerwony i niebieskozielony. Każdy z tych cieni jest odbierany innym okiem widza dzięki okularom z filtrami barwnymi. Ponieważ barwy: czerwona i niebieskozielona są wzajemnie dopełniające, widz ogląda czarno - biały obraz na ekranie. Sylwetkę przyciśniętą do ekranu widzowie oglądają jak zwykle cienie, które pozostają na ekranie. Sylwetka odsunięta od ekranu w kierunku źródeł światła sprawia wrażenie, że oglądany cień "wychodzi" na widownię. Należy pamiętać, że widzowie chcący oglądać teatr cieni realizowany metodą anaglifów muszą posiadać dwubarwne okulary.

b) Hologramy.

W ostatnich latach pojawiła się metoda otrzymywania obrazów trójwymiarowych, która być może zastąpi wszystkie dotychczas stosowane sposoby. Tą nową metodą jest holografia, która jest techniką rejestracji obrazu na zasadach zupełnie odmiennych od dotychczasowych metod.

Obraz holograficzny powstaje na zasadach optyki relatywistycznej (prawaugięcia i interferencji fal świetlnych). Jeżeli jakiś obiekt zostanie oświetlony wiązką światła, to na jego powierzchni fale świetlne zostaną odbite i rozproszone w różnych kierunkach. Jeżeli te fale spotkają się z falami pierwotnymi wysyłanymi przez źródło, to nastąpi ich wzajemna interferencja, którą można zarejestrować. Przy projekcji, interferencyjny zapis holograficzny zostaje rozkodowany. Otrzymany w ten sposób obraz jest identyczny z obrazem naturalnym.

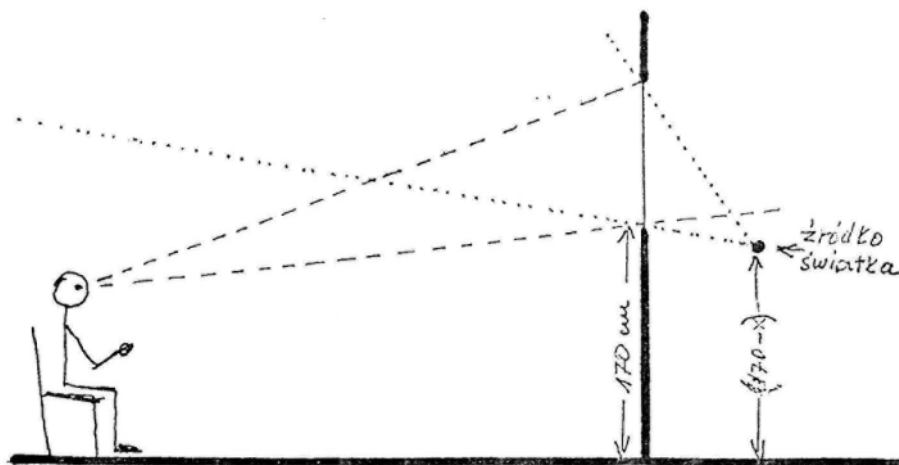

Rys.41. Zasada zapisu holograficznego

Hologram - to najprościej mówiąc - Trójwymiarowy obraz wiszący nad rzędami krzeseł na widowni, a nie na ekranie teatru cieni.

Ustęp o hologramie podaję jako ciekawostkę. Być może w przyszłości hologramy zastąpią dzisiejsze formy teatru cieni, a także filmu i telewizji.

V. ŚWIATŁO W TEATRZE CIENI.

Rys.42. Oświetlenie ekranu dla lalek prowadzonych od dołu. Odległość i wysokość źródła światła od ekranu należy ustalić eksperymentalnie. Natomiast wysokość parawanu zależy od wzrostu animujących.

Światło jest jednym z zasadniczych elementów teatru cieni. Bez światła nie będzie cienia, a więc i teatru cieni.

W zasadzie każde oświetlenie może być użyte w teatrze cieni, ale nie każde z jednakowym efektem. Światło w teatrze cieni wymaga równomiernego rozproszenia na ekranie. Źródło światła musi być dostatecznie silne, w zależności od jego położenia cienie będą się wydłużać, skracać, albo zmieniać swój kształt.

Oświetlenie ekranu kilkoma lampami, lub latarkami na przemian daje bardzo ciekawe efekty nakładania się na siebie, pojawianie się, znikanie i ruch cieni - to wrażenie oglądania baletu. Można także zmieniać kolor światła, nakładając odp. filtry. Różnego koloru też może być sam ekran.

Należy pamiętać, że nie każde światło jest takie samo. Jedno jest rozproszone, promieniujące z kilku źródeł światła, albo z jednego źródła rozciągniętego. Inny rodzaj światła - to światło punktowe, promieniujące tylko z jednego, możliwie małego punktu. Patrz rysunek 42.

Światłem rozproszonym oświetlamy lalki - sylwetki przyciśnięte do ekranu. Patrz rysunek 43. Oderwanie lalki od ekranu powoduje, że przy małym (1 - 3cm.) oddaleniu sylwetka traci ostrość. Dalsze oddalenie powoduje całkowity zanik cienia sylwetki na ekranie. Ze względów technicznych dla lalek - sylwetek prowadzonych z poziomu najlepszym oświetleniem jest światło rozproszone padające z góry.

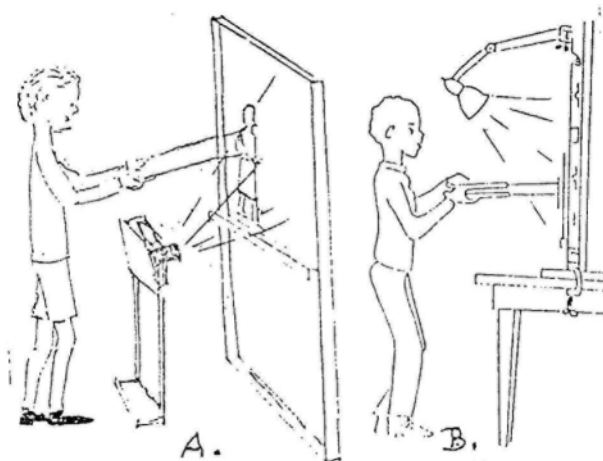
W warunkach amatorskich teatrów cieni najlepszym źródłem światła punktowego jest rzutnik do przezroczycy. posiada on światło skupione, daje bardzo ostry obraz i głęboki cień. Zalety korzystania w teatrze cieni z punktowego źródła światła wg. Paul'a Viellard'a to:

1. Brak konieczności przykładania lalek do ekranu.
2. Możliwość posługiwania się małymi lalkami, gdyż "urastają" w czasie występu.
3. Animatorzy nie przeszkadzają sobie przy mijaniu, bo występują na różnych planach.
4. Stosowanie dekoracji małych, jasnych oraz nieprzejrzystych daje możliwość ciekawych rozwiązań perspektywy.
5. Zbliżanie i oddalanie lalki względem ekranu, pozwala lalkę zmniejszać, lub powiększać na cały ekran. (Patrz rysunek 38).
6. Pozwala rozwiązać problem obracania się lalki cieniowej.

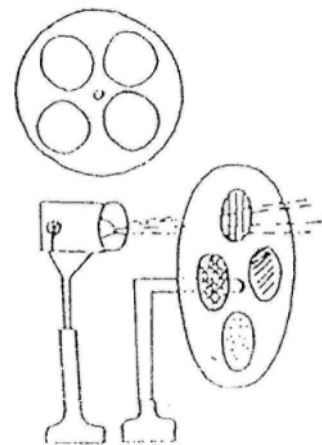
Pożądanym efektem w teatrze cieni jest kolor. Między innymi uzyskuje się go przez umieszczenie przed źródłem światła odpowiedniego filtra barwnego. Patrz rysunek 44. Zamiast filtrów, można stosować kolorowe żarówki, jednak osiągnięty efekt jest słabszy, a zmiana koloru jest bardziej kłopotliwa. Oto kilka przykładów wykorzystania barwy: efekt nocy da kolor niebieski, efekt wschodu słońca da kolor żółty, efekt pożaru otrzymamy stosując kolor czerwony.

Mówiąc o świetle w teatrze cieni należy jeszcze zwrócić uwagę na właściwości fizjologiczne oczu widzów; wzrok zawsze kieruje się w stronę punktów najjaśniejszych.

W teatrze cieni wybieranie (podkreślanie) sylwetek na plan pierwszy (na płaskim ekranie) można uzyskać przez dodatkowe oświetlenie danej sylwetki, na przykład oświetlając ją od tyłu latarką elektryczną.

Rys.43. Oświetlenie lalek-sylwetek prowadzonych z poziomu (od tyłu). A. oświetlenie dolne, B. oświetlenie górne.

Rys.44.

VI. EKRAN TEATRU CIENI.

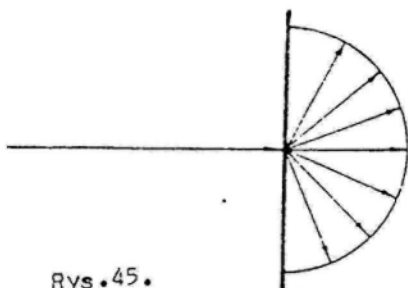
Scenę teatru cieni stanowi obudowa ekranu i urządzenia służące do animacji lalek, a także umożliwiające zawieszenia dekoracji i świateł. Taka scena może mieć kurtynkę.

Najprymitywniejszy ekran, to rozpięty w drzwiach kawałek gęstego, cienkiego i białego materiału. Aby nie było widać animatorów poruszających lalkami,

poniżej tego ekranu zawieszony jest nieprzezroczysty kawałek materiału. Naprzeciw ekranu w odległości około 1 - 1,5 m. umieszczona jest źródło światła. (Patrz rysunek 42).

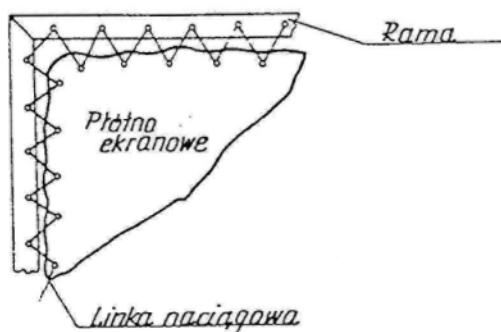
W książce "Przezrocza - technika i wykorzystanie" A. Matuszewski i A. Pytliński o ekranie między innymi piszą: "Ekran do światła przechodzącego powinien stanowić warstwę, która całkowicie rozprasza światło, ale w minimalnym stopniu je pochłania. Patrz rys. 45.

W prostych warunkach amatorskich ekran światła przechodzącego można wykonać z białej cienkiej, bardzo zwartej tkaniny.

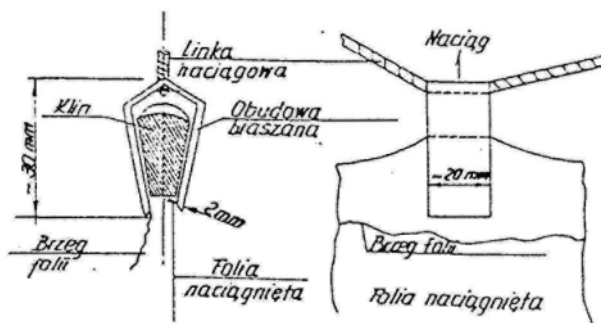

Rys. 45.

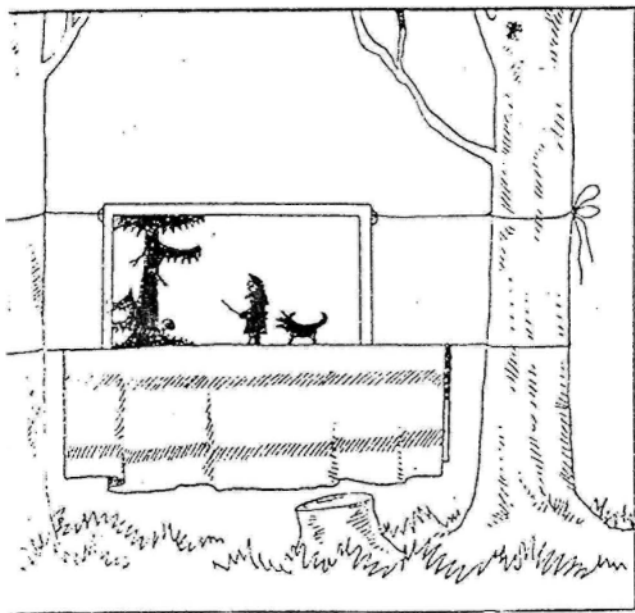
Bieg promieni w ekranie do światła przechodzącego.

Rys. 46. Naciągnięcie płótna na płaskim ekranie.

Rys. 47. Naciągnięcie folii z tworzywa sztucznego jako warstwy ekranowej.

Rys. 48. Teatr cieni na leśnym biwaku.

Dla poprawienia przeświecalności i rozpraszania, tkaninę impregnuje się roztworem polistyrenu, lub nietrwale wodą. W zasadzie jednak dobry ekran można wykonać tylko z folii tworzywa sztucznego.

Najlepszym materiałem do tego celu jest folia z polichlorku winylu. Folia powinna być nie bezbarwna, ale biała i możliwie jak najcieńsza. Napięcie folii na ramie jest dość trudne ponieważ nie można jej przedziurawić. Bowiem po przedziurawieniu folia drze się przy naciąganiu. Dlatego należy naciągać ją za pomocą uchwytów z blachy i odpowiednich kołeczków, tak jak na rysunku 47.

Wykonanie ekranu z folii jest trudniejsze, jednak obraz uzyskany na takim ekranie jest lepszy niż na ekranie z tkaniny". Na koniec rozważań o ekranie przytoczę sposób montowania ekranu na biwakach teatralnych np. w lesie, gdzie teatr cieni jest urozmaicheniem. Patrz rysunek 48.

VII. DEKORACJA W TEATRZE CIENI.

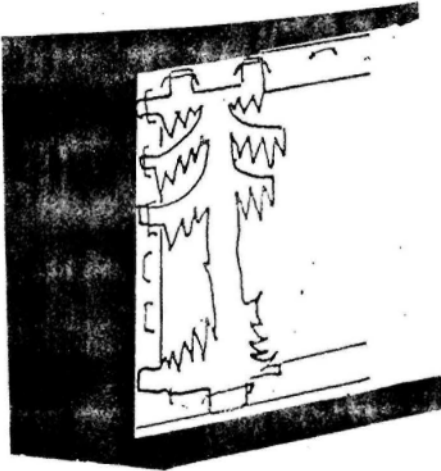
Dekoracja jest określeniem miejsca akcji w teatrze cieni. Dekoracje powinny być jaknajprostsze, bez przeładowania, środek ekranu, jeśli treść scenariusza nie wymaga inaczej zostawiamy wolny do gry lalek. Osobiście jestem przeciwnikiem rozbudowanej dekoracji i opowiadam się - tylko za zaznaczeniem pewnych elementów, czy fragmentów obrazujących miejsce akcji.

W teatrze cieni można podzielić dekoracje na:

- a) przylegające bezpośrednio do ekranu i
- b) uzyskane za pomocą projekcji.

Dekoracje przylegające bezpośrednio do ekranu składają się z fragmentów, które wieszają się u góry i przytrzymuje u dołu na ramie ekranu. A więc oddzielnie dom, oddzielnie drzewa, czy płotek z krzewami. Dekoracje mogą być z kartonu, folii, ceraty czy też gęstego płótna. Te ostatnie materiały są bardzo wygodne, gdyż można je zwijać. Usztywnia się je u góry i u dołu listewką, wtedy ekran jest zwijany oddzielnie. Natomiast dekoracje wycięte z kartonu, tektury lub sklejki i zamocowane na stałe na ramie ekranu, zmienia się w czasie przerwy między poszczególnymi obrazami.

Dekoracje można bogato ażurować, jak to pokazuje rys.50. Często cała dekoracja podklejona jest kolorową folią, albo celofanem, na przykład woda na niebiesko, las można wykonać

Rys.49.

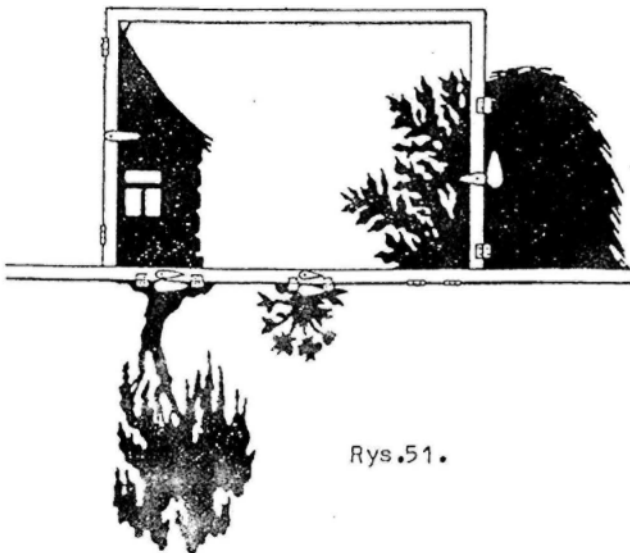
z zielonej sztywnej folii, albo jako dekoracja witrażowa podklejona zielonym celofanem.

Bardzo przydatne są dekoracje - nakładanki. Są to dodatkowe części nakładane na istniejące już dekoracje za pomocą zawiasów lub uchwytów, (patrz rysunek 51) albo też zawieszane na linii horyzontu na pętli ukryte za bocznymi ramami ekranu.

Na rysunku 51 dekoracja przedstawia fragment chaty i krzewy, które można błyskawicznie zamienić w stertę słomy.

Rys.50. Dekoracja ażurowa.

Rys.51.

Rys.52. Dekoracja z kartonu przymocowana bezpośrednio do ekranu. Lalki grają za dekoracją.

Na rysunkach 52, 53 i 54 pokazano przykłady dekoracji przylegających bezpośrednio do ekranu. Dekoracje widziane są od strony widowni.

Rys. 53.

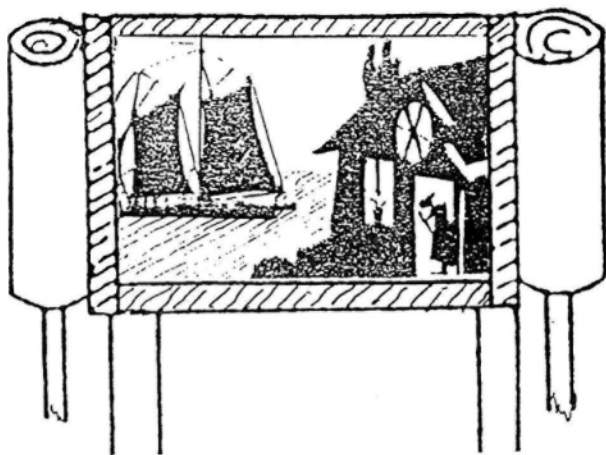

Rys. 54.

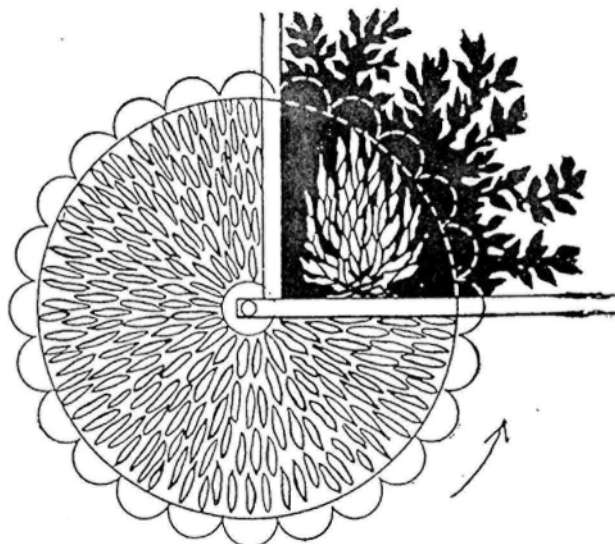
Jeżeli za ekranem teatru cieni jest więcej miejsca, można wtedy zawieszać dekoracje w pewnej odległości od ekranu, tuż za grającymi lalkami - sylwetkami. Wtedy wieszając półprzezroczyste dekoracje otrzymujemy na ekranie (przy świetle punktowym) bardzo ciekawe efekty. Efekty te można zwiększyć posługując się oświetleniem kolorowym.

W niektórych teatrach cieni dekoracje bywają bardzo pomysłowe. Otwierają się drzwi i okna, poruszają się drzewa, pada śnieg lub deszcz. Aby uzyskać wizualny efekt wiatru przyczepiamy luźno gałęzie i kierujemy w ich stronę włączony wentylator. Wizualny efekt deszczu otrzymamy, jeżeli wąskie paski bezbarwnej folii przypniemy u góry i dołu do listewek i przesuwając będziemy między ekranem, lalkami.

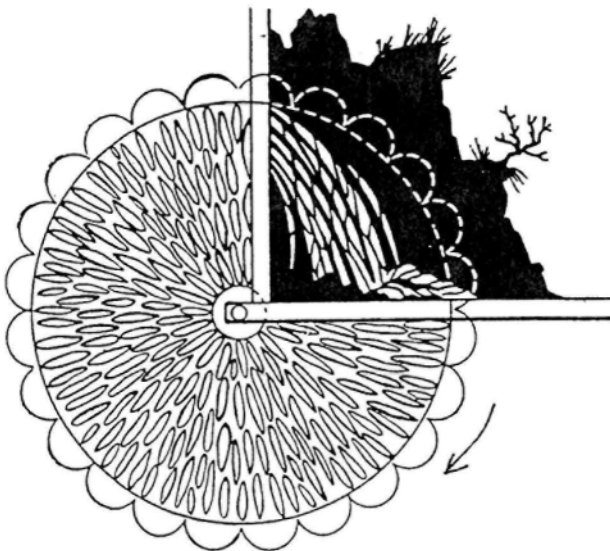
Ciekawym sposobem operowania dekoracją przylegającą do ekranu posłużył się Teatr Cieni Szkoły Podstawowej Nr 8 w Toruniu. Otóż dekorację naklejono na przezroczystą foliową taśmę, nawiniętą z obu stron na wałki, patrz rysunek 55. To urządzenie pozwala na przemieszczanie się dekoracji w lewo lub prawo, w zależności od tego, na który wałek taśma się nawija. Lalki w czasie przesuwania się dekoracji imitują ruch chodzenia.

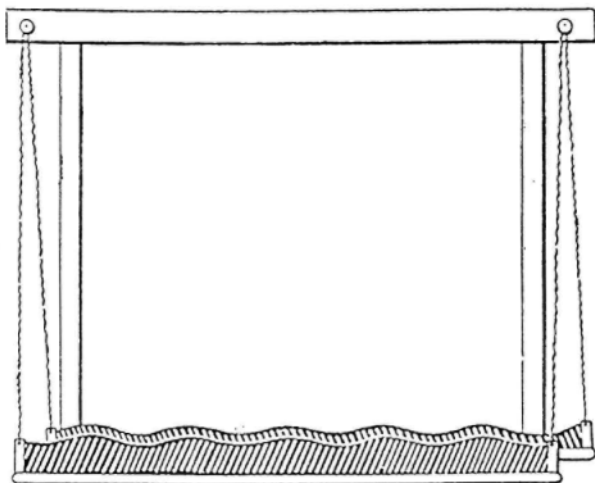
Rys. 55. Dekoracja na taśmie.

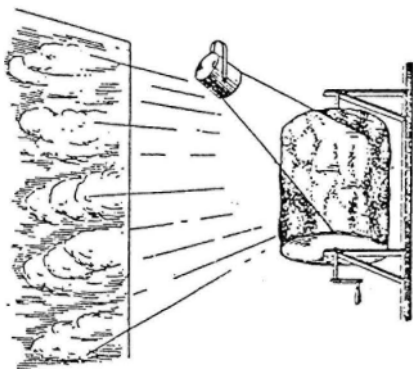
Rys. 56. Ognisko.

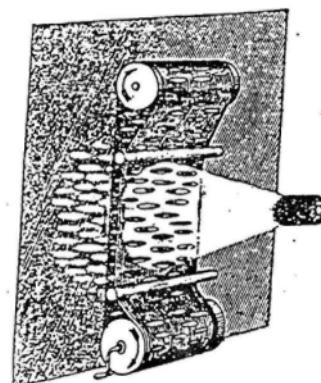
Rys.57. Wodospad.

Rys.58. Urządzenie do efektu falowania.

Rys.59. Przyrząd do wyświetlania płynących obłoków.

Rys.60. Schemat przyrządu do odtwarzania błysków świetlnych w wodzie.

Inny rodzaj ruchomej dekoracji przylegającej do ekranu pokazują rysunki: 56 (ognisko), 57 (wodospad), 58 (falowanie). Rysunki te pozwalają zorientować się w konstrukcji urządzeń.

Uzyskanie dekoracji nie przylegających do ekranu otrzymamy za pomocą innej grupy przyrządów, działających w oparciu o reflektorek. Patrz rysunki: 59 (płynące obłoki), 60 (refleksy falowania).

Dekoracja projekcyjna (przy pomocy rzutnika) jest najłatwiejszym powiązaniem treści przeźrocza (slajdu) z ekranem teatru cieni. Dzięki rzutnikowi można "rzucić" dekoracje na ekran. Pierwszym sposobem otrzymania takich dekoracji jest namalowanie (na oczyszczonym z emulsji filmie) tuszem kreślarskim przy pomocy stalówki do tuszu i małego pędzelka, miniaturowych dekoracji. Film taki zakłada się do rzutnika i dekoracje są już gotowe.

Drugim sposobem jest stosowanie filmu fotograficznego do przeźroczy barwnych. Można fotografować np. stylizowany krajobraz, czy szkic małych dekoracji, które wykorzystamy w teatrze cieni.

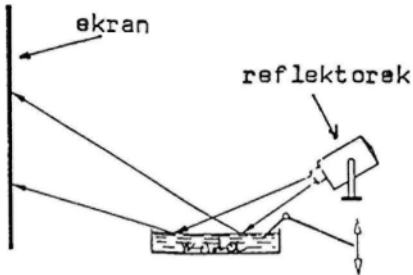
Za pomocą rzutnika osiąga się jeszcze inny efekt: na pasku filmu maluje się np. drogę do lasu. Taki film przesuwany powoli w rzutniku, posuwając równocześnie i jeszcze wolniej sylwetkę np. dziewczynki. Daje to złudzenie, że wędruje drogą do lasu. Bardzo dobry efekt daje łączenie dekoracji z kartonu na ekranie z dekoracjami z rzutnika. Należy jednak zwrócić uwagę, by dekoracje z kartonu i występujące lalki były pełne.

Niżej zamieszczam szczegółowe propozycje wykorzystania rzutników w teatrze cieni wg. opisu w książce "Przeźrocza" A. Matuszewskiego i A. Pytlińskiego.

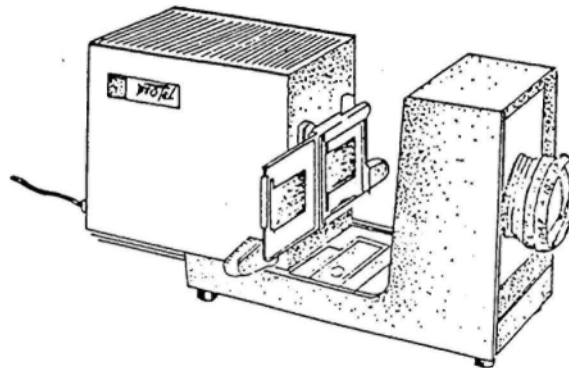
"Zalety dekoracji projekcyjnej polegają przede wszystkim na prostocie uzyskania jej i zastosowania oraz na możliwości bardzo szybkiej zmiany.

W teatrze cieni najdogodniejsza jest projekcja tylna przy zastosowaniu dwóch rzutników (patrz rysunek 63) nieautomatycznych o silnym strumieniu świetlnym.

Przy małym ekranie (120cm.X 80cm.) mogą to być rzutniki typu "Profil", patrz rys.62.

Rys.61. Efekt falującej wody.

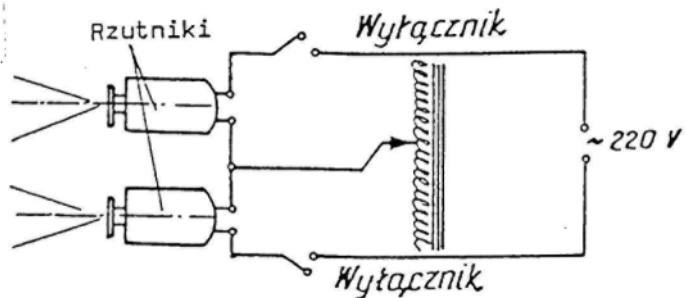

Rys.62. Rzutnik "Profil 8 - 4".

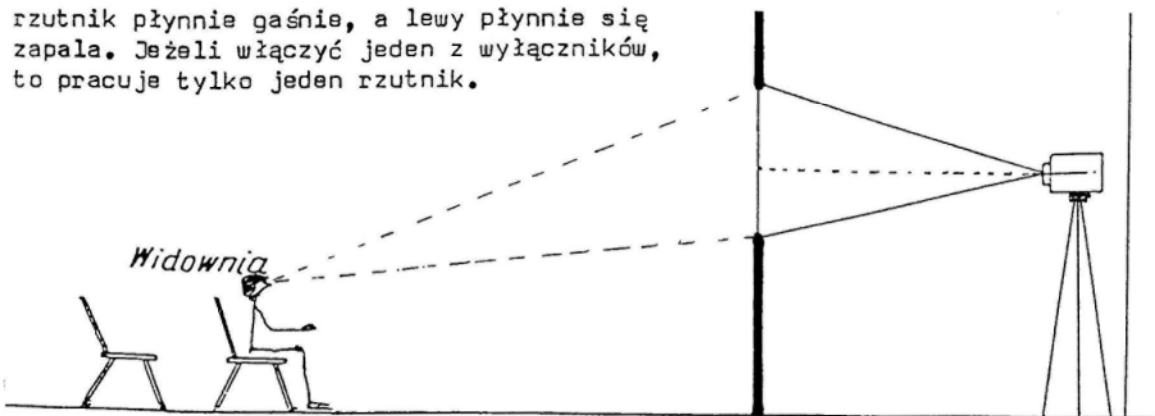
Całość układu projekcyjnego składa się z dwóch rzutników, ekranu oraz autotransformatora o mocy nie mniejszej niż moc lamp projekcyjnych w rzutnikach. Zmontowanie całego układu w warunkach amatorskich będzie wymagało trochę inwencji, ale z całą pewnością dostarczy niemało emocji twórcom przedstawienia i widzom.

Istotnym zagadnieniem jest usytuowanie rzutników i ich układ elektryczny. Rzutniki najkorzystniej jest umieścić w taki sposób, aby ich oś optyczna była prostopadła do ekranu i przebijała go w przecięciu przekątnych. Im krótsza jest ogniskowa obiektywu, tym szerszy kąt projekcji i tym mniejsza jest odległość rzutników od ekranu.

Rzutniki należy połączyć poprzez autotransformator według schematu pokazanego na rys.63. połączenie takie pozwala na płynne rozjaśnianie lub ściemnianie każdego z rzutników oraz na płynne przejścia z jednego rzutnika na drugi. Jeżeli suwak autotransformatora znajduje się z lewej strony, to świeci tylko prawy rzutnik, jeżeli suwak przesuniemy w prawo, to prawy rzutnik płynnie gaśnie, a lewy płynnie się zapala. Jeżeli włączyć jeden z wyłączników, to pracuje tylko jeden rzutnik.

Rys.63. Połączenie rzutników z autotransformatorem.

Rys. 64. Układ projekcyjny w teatrze cieni - widok z boku.

Pokazany na rysunku 63 układ połączeń pozwala na zastosowanie wielu tricków dekoracyjnych. Pracując tylko jednym rzutnikiem, można uzyskać płynne rozjaśnianie i ściemnianie dekoracji, co jest przydatne przy zmianach natężenia światła.

Możliwości płynnej zmiany jednej dekoracji w drugą wykorzystywane są przy realizowaniu scen fantastycznych, przy zmianie czasu akcji itp.

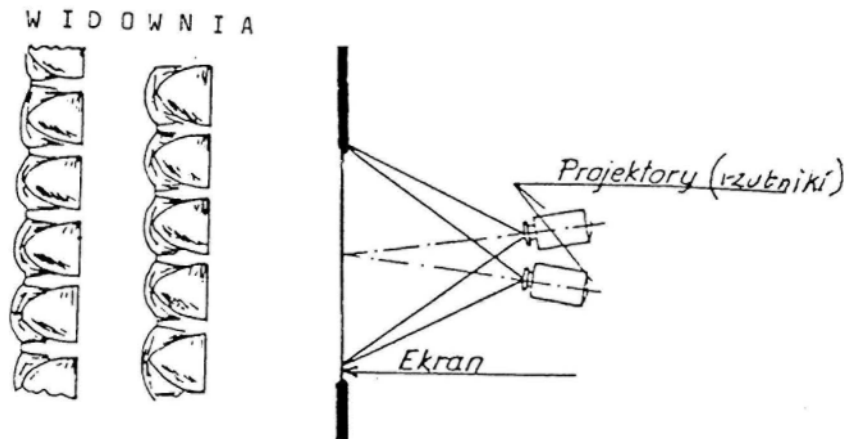
Przezrocza do dekoracji projekcyjnej muszą być tak przygotowane, aby pierwsze przezrocze znajdowało się

w prawym rzutniku, drugie w lewym, trzecie znów w prawy itd. W teatrze cieni można również zastosować projekcję przednią, to znaczy wyświetlać dekoracje na ekran od strony widowni. Natomiast animatorzy grają za ekranem tzw. "białym cieniem", patrz s.14.

Dekoracja projekcyjna posiada wiele zalet. Dlatego też warto szerzej wykorzystać ten rodzaj dekoracji w przedstawieniach teatru cieni.

Teatr cieni to nie tylko technika, która sama nie stworzy teatru. Teatr cieni to także akcja, nastrój, narracja i inne.

Kończąc rozważania o technice teatru cieni, na pytanie "co grać?" Odpowiedź słowami wybitnego znawcy teatru lalek i cieni Henryka Ryla: "Będziemy więc poszukiwali repertuaru wśród piosenek epickich, baśni połączonych z narracją i krótkim dialogiem, chętnie zajrzemy do Zoo i cyrku, do Koziołka Matołka, z jego szybko zmieniającymi się scenkami, czasem dla przekory jakby spróbujemy cień obarczyć poważniejszymi zadaniami. Wówczas najlepiej będziemy mogli sami praktycznie odpowiedzieć na postawione pytanie. Będzie to odpowiedź na miarę naszych indywidualnych marzeń, a to się tylko w sztuce liczy".

Rys.65. Układ projekcyjny w teatrze cieni, widok z góry.

TECHNIKA TEATRU LALEK - TEATR CIENI
Bibliografia dla zeszytu 6

- "PORADNIK TECHNICZNY dla teatrów świetlicowych" St. Powożacki CRZZ Warszawa 1955
- "TEATR CIENI W OŚWIACIE SANITARNEJ" J. Skowrońska-Feldmanowa, PZWL Warszawa 1957
- "OŻIWSZYZIE SIŁUETY" A. Fiodotow, Moskwa 1961
- "TEATRZYK CIENI" Janina Skowrońska-Feldmanowa, Wydawnictwo Harcerskie W-wa 1963
- "INSCENIZACJE W KLASACH I - IV" J. Awgulowa i A. Świętek, Wyd. Szk. i Pedagog. 1974
- "PRZEŻROCZA - TECHNIKA - WYKORZYSTANIE" A. Matuszewski i A. Pytlicki, COMUK W-wa 1975
- "TEATR CIENI" Henryk Ryl, WDK Lublin 1977
- "STORIA E TECNICA DEL TEATRO DELLE OMBRE" M. Signorelli, Wydawnictwo L'Aquila 1981

MAŁY SŁOWNIK TEATRU LALEK

B – CIĄG DALSZY HASEŁ

Bomalattam – typ lalki z okręgu Tanjore w Indii południowej, skrzyżowanie marionetki z jawajką. Lalkarz ma na głowie obręcz, z której przeciąga się nici do głowy lalki. Lekki ruch głową animatora powoduje ruch głowy lalki. Natomiast ręce i nogi lalki porusza się jak w jawajce, za pomocą bambusowych prętów. Wysokość tych lalek często przekracza metr. Lalkarze grający lalkami typu Bomalattam działają jeszcze dzisiaj, lecz są już nieliczni. Przypuszcza się, że ten typ lalek pochodzi z przełomu III i II wieku przed naszą erą.

Boy –Żeleński – Tadeusz Żeleński (1874 – 1941) czołowy krytyk literacki i teatralny okresu międzywojennego, z zawodu lekarz; współzałożyciel „Zielonego Balonika”. Interesował się również teatrem lalek. Współautor tekstów szopkowych. W „Zielonym Baloniku” recenzował widowiska Teatru „Baj” oraz książkę J. Sztudyngera „Marionetki”.

Bramall Eric – lalkarz, dyrektor teatru „Harlequine” w Khos On Sea, występował z marionetką piętrową. W jego występie kabaretowym porusza lalką Arlekina, lalka ta z kolei porusza mniejszą lalką.

„Bread and Puppet Theatre” – (tłum. dosłowne: Teatr Chleba i Lalki) – jest to teatr uliczny mający swoją stałą siedzibę w Nowym Jorku. Twórcą „Teatru „Chleba i Lalki” jest Peter Schumann z żoną Elką. „Bread and Puppet Theatre” powstał w 1962 r. z nauki robienia masek i kukieł przez uczniów szkół powszechnych i średnich w Putney, od wspólnej pracy, zabawy i majsterkowania wśród grup dzieci i młodzieży oraz dorosłych mieszkańców wschodniego Manhattanu. Ich struktura zawierała elementy teatru: ruch w przestrzeni; trwanie w czasie; przedstawienie poprzez akcję fizyczną, uczestnictwo fizyczne widzów, którzy przyjmowali ryzyko zagrania roli, a poprzez to określenia swojej postawy. Nie ma ścisłego podziału na widzów i aktorów.

„Bread and Puppet Theatre” w październiku 1969 r. występował we Wrocławiu i Warszawie z widowiskiem P. Schumanna „The Cry of the People for Meat” („Wołanie ludu o mięso”)

Branca Flor – nazwa portugalskiego teatru lalek, w którym stale występują trzy pacynki: Pica Pan, Brinca Ben i Branca Flor zaprojektowane przez Lilia da Fonseca, znane wielu dzieciom w Lizbonie. Postacie te są komentatorami występującymi w prologach i epilogach sztuk granych w tym teatrze.

Brioche 1/Jean, 2/Charles, 3/François – rodzina francuskich lalkarzy z XVII wieku (prawdopodobnie pochodzenia włoskiego) . Prowadzili teatr lalek w Paryżu, w okolicy Pont-Neuf. Wstawili się tym, że w 1699 r. grali w St. Germeine dla Delfina. W teatrze Briochów na równi z lalkami występowała małpa (patrz Fagotin).

Bruchnalski Wilhelm – lwowski uczonec, autor popularnie opracowanej pogadanki związanej z historią teatru lalek – z dziejów teatru ludowego „Maryonетки czyli

przedstawienie lalek (komedie łąkowe)" – Poradnik Teatrów Lalek i Chórów Włociańskich, roczn. 1911-1913

Buffano Remo – kierownik jednego z teatrów lalek w Nowym Jorku. Odkrył, że lalka pozwala rozwiązywać swą anatomię w zależności od zadań postaci i funkcji lalki.

buffo – określenie charakteru utworu, widowiska, postaci scenicznej (opera buffo – opera komiczna)

bufon – 1/ komik operowy, 2/ śmieszny zarozumialec; błazen, człowiek niepoważny.

Bunraku – jeden z trzech rodzajów – obok No i Kabuki – klasycznego japońskiego teatru lalek. Jego historia sięga XVII wieku, kiedy to na wyspie Awaji powstały pierwsze, zakładane przez rodziny aktorskie, teatry lalkowe. Jedna z nich wywędrowała do Osaki i od tej chwili miasto stało się drugą kolebką Bunraku. Nazwa Bunraku pojawiła się w XIX wieku. Pochodzi od nazwiska Uemura Bunrakukena, aktora, dzięki któremu i za jego czasów teatr przeżywał największy okres świetności.

Zespół aktorski w Bunraku stanowi jedną wielką rodzinę. Sztuka operowania lalką jest przekazywana z ojca na syna. Lalkarze, którzy nie wywodzą się z rodów aktorskich, podczas nauki zamieszkują w domu mistrza, stają się członkami jego rodziny, przyjmują jego nazwisko. Uczniami mogą być tylko mężczyźni. Lalkę prowadzi trzech aktorów – animatorów. Najważniejszy z nich to poruszający głową i prawą ręką lalki, drugi co do ważności kieruje lewą ręką, trzeci nogami. Nauka poruszania nogami lalki trwa do 9 lat. Po opanowaniu tej sztuki przychodzi nauka poruszania lewą ręką. Ostatni etap edukacji to nauka poruszania prawą ręką i głową, trwa ona ok. 15 lat.

Aktorzy występują podczas spektakli w czarnych kapturach zasłaniających im twarz. Dopiero, gdy zdadzą egzamin potwierdzony oficjalnie przez rząd japoński – zdejmują kaptur i mają prawo do uczenia innych; stają się mistrzami

Bunsch Ali (Alojzy) – (1925 – 1985) wybitny scenograf polskiego teatru lalek. Studia malarskie rozpoczął podczas II wojny światowej w Krakowie. Po wojnie uzupełnia je w Akademii Sztuk Plastycznych i Studium Teatralnym. Pracę scenograficzną rozpoczyna w Teatrze Dramatycznym w Krakowie, lecz jednocześnie angażuje się do teatru lalkowego „roteska” w którym projektuje wspólnie z A. Cybulskim oprawę plastyczną „olorowych piosenek” wg Grzegorza Franta (1946), „Cudownej lampy Aladyna” wg W. Jaremy i H. Ryla (1948). Potem pracuje w PTL „Arlekin” w Łodzi i od 1951 r. w Gdańsku w PTL „Miniatura”, którego jest również dyrektorem w latach 1953-1961. Bunsch odznaczał się dużą pomysłowością inscenizacyjną i plastyczną, zamiłowaniem do różnorodnych poszukiwań technicznych. Często wprowadza żywego aktora, uzyskując w ten sposób lepszy kontakt z widownią.

burattino – włoska nazwa pacynek. Nazwę tę przyswoiły sobie we Włoszech lalki od imienia sławnego aktora Buratino, który przekazał im nie tylko imię, ale również swoją podobiznę pierwszemu bohaterowi lalek. Z czasem imię bohatera lalkowego stało się popularną nazwą lalki, podobnie jak to miało miejsce z Guinolem i Pietruszką.

burleska – utwór nacechowany komizmem, często rubaszny.

butaforia – imitacja przedmiotów używanych w przedstawieniu teatralnym (rekwizyty teatralne)

LALKARSKIE BIESIADOWANIE

Biuletyn Informacji Kulturalnej nr 1-2/2001

Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury w Toruniu, styczeń-luty 2001

Twórcy i przyjaciele amatorskich teatrów lalek z naszego regionu na początku grudnia minionego roku już po raz ósmy spotkali się w Centrum Kultury „Zamek” w Nowem na Biesiadzie Lalkarskiej. Inspiratorem, organizatorem i gospodarzem tych roboczych artystyczno-metodycznych imprez jest Stefan Giełdon prowadzący w Nowem Teatr Lalek i Cieni Baśniowy Świat. Tematem Biesiady ubiegłorocznej była „Animacja w teatrze lalek”. Podstawą do zgłębiania tego zagadnienia były prezentacje przedstawień zespołów z Nowego, Osia i Torunia oraz pokazy wideo.

Teatr Lalek „Gałganek” z Gminnego Ośrodka Kultury w Osiu przedstawił grane kukiełkami widowisko „Nie ma tego złego...” Zofii Wójcik w reżyserii Danuty Karwasz. Spektakl ujmował prostotą i czystością inscenizacji. Ładne lalki były animowane dynamicznie. Sprawność młodych aktorów, zsynchronizowanie dialogów, działań za parawanem i muzyki umożliwiały zespołowi wydobywanie dowcipu z zabawnego tekstu.

Teatr Cieni „Kacper” z Świetlicy Osiedlowej Spółdzielni Mieszkaniowej Kopernik w Toruniu zaprezentował „Bajki i powiastki” Stanisława Jachowicza i Ignacego Krasickiego w technice cieni hiszpańskich i wierszowaną opowieść Marii Konopnickiej „A jak poszedł król na wojnę” w technice cieni chińskich w reżyserii Barbary Laseckiej. Szczególnym urokiem zalecały się „Bajki i powiastki”: widoczne na ekranie cienie młodych aktorów i przedmiotów znakomicie ilustrowały poetyckie miniatury. Sympatyczna plastyka służyła zobrazowaniu wiersza Konopnickiej. Przedstawienia zyskałyby błyskotliwość, gdyby zespołowi – rozpoczynającemu sceniczną przygodę- udało się płynniej i żwawiej pokazywać kolejne sceny – obrazy.

Z nową premierą wystąpił Teatr Lalek i Cieni ze Szkoły Podstawowej nr 8 w Toruniu. Tym razem wystawił spektakl w konwencji maskowej. „Zabawa w śpiącą królewnę” Zofii Wójcik w reżyserii Teresy Lasoty zapowiada się na śmieszna komedię. Sporo tu ciekawych pomysłów scenicznych, sympatyczne są maski i kostiumy. Zespół potrzebuje jednak paru prób sytuacyjnych dla lepszego oswojenia się z tekstem, nabrania pewności w działaniach scenicznych.

Miniatura „Zdarzenie” wg scenariusza i w reżyserii Stefana Giełdona w wykonaniu Teatru Lalek i Cieni Baśniowy Świat okazała się niemal wydarzeniem Biesiady. Zadziwiła już sama technika – teatru luminescencyjnego: ubrani w czarne kostiumy aktorzy animowali na tle czarnych kotar białe tkaniny. A tematem historyjki było dziwne zdarzenie na podwórku: tańce, zaloty i rycerska walka postaci wykreowanych z suszącej się na sznurze bielizny. Dowcipna fabułka, zaskakujące pomysły sceniczne, spójność etiudy pozwalały na olśnienie publiczności techniką, rzadko wykorzystywaną w amatorskich teatrach lalek (specjalizuje się w niej łomżyński zespół Sivina II Tomasza Brzezińskiego).

Z animacją przedmiotu, lalki płaskiej, kukiełki, jawajki, pacynki, marionetki i tzw. lalki żyworęki uczestnicy spotkania zapoznawali się oglądając film telewizyjny „Kuglarze”: studenci lalkarstwa animowali przedmioty, Mieczysław Karlicki prezentował konstrukcje lalek, a aktor Jan Plewako sposoby ich ożywiania. Film jest znakomitym wprowadzeniem w tajniki animacji w teatrze lalek: pokazuje to, co najistotniejsze.

Zaciekawiły zrealizowane kamerą wideo filmowe impresje Stefana Giełdona z XXXII Ogólnopolskich Spotkań Lalkarzy w Puławach. Jak się zdaje, uczestniczące w nich zespoły poszukują inscenizacyjnych pomysłów poza klasycznymi technikami lalkowymi – jakby nadto pilnie wpatrywały się w to, co widać dziś na scenach zawodowych

teatrów lalek... Relacja z Puław była inspirująca, ale i wzbudziła nieco tęsknoty za kukiełkami, jawajkami, pacynkami, które przecież nie straciły atrakcyjności.

Z rozmów w Nowem warto wynotować uwagę Dominiki Krauze-Wójtowicz. Otóż, zachęciła do przygotowywania zagadek dla publiczności dotyczących obejrzanego przedstawienia: mogą one być dobrą zabawą i początkować rozmowę z widzami.

Lalkarze obecni na Biesiadzie otrzymali czwarty numer pisma „Miłośnik Teatru Lalek” redagowanego przez Renatę Rybacką i Stefana Giełdona i wydawanego w Wojewódzkim Ośrodku Kultury w Bydgoszczy. Wśród materiałów w zeszycie jest kolejny fragment poradnika metodycznego opracowanego przez Stefana Giełdona – poświęcony jawajce. Precyzyjne rysunki i opisy nie tylko zapoznają z lalką, ale i umożliwiają jej skonstruowanie. Wielce ciekawy jest kolejny odcinek „Małego Słownika Teatru Lalek” Stefana Giełdona. O swych lalkarskich przygodach pisze Renata Bloch prowadząca grupy teatralne w Więcborku.

Renata Rybacka zaprosiła instruktorów i zespoły do udziału w VII Wojewódzkich Konfrontacjach Teatrów Lalek „Pacynka”, które odbędą się w dniach 21-22 kwietnia w Sępólnie Krajeńskim.

Jerzy Rochowiak

Wojewódzki Ośrodek Kultury w Bydgoszczy
Burmistrz Sępólna
Sępoleński Dom Kultury

serdecznie zapraszają na

VII WOJEWÓDZKIE KONFRONTACJE
TEATRÓW LALKOWYCH
"PACYNKA",

które odbędą się 21 kwietnia 2001 r.
w Sępoleńskim Domu Kultury.
Początek prezentacji godz. 10.00.

LALKI W ZWIERCIADLE PRASY

I ŚWIATOWY DZIEŃ TEATRU DLA DZIECI I MŁODZIEŻY W WOJEWÓDZTWIE KUJAWSKO-POMORSKIM

Biuletyn Informacji Kulturalnej nr 5/2001

Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury w Toruniu, maj 2001

Obchodzimy 20 marca – z inicjatywy Międzynarodowego Stowarzyszenia Teatrów dla Dzieci i Młodzieży ASSITEJ – w tym roku po raz pierwszy I Światowy Dzień Teatru dla Dzieci i Młodzieży był dla blisko trzech tysięcy najmłodszych miłośników sztuki scenicznej w naszym województwie wspaniałym świętem. Przygotowali je lalkarze amatorzy z naszego regionu – dzięki staraniom Renaty Rybackiej z Wojewódzkiego Ośrodka Kultury w Bydgoszczy i działających w placówce Wojewódzkiego Klubu Instruktora Lalkarza oraz Instruktorskiego Teatru Lalek „Graba”.

Teatr „Graba” zaprezentował dla dzieci ze Szkoły Integracyjnej nr 25 w Bydgoszczy połączony z lekcją teatralną spektakl „Czarodziejski rysownik”. Teatr Lalek i Cieni ze Szkoły Podstawowej nr 8 w Toruniu zaprezentował u siebie i w toruńskiej „szkole życia” „Bajkę o smoku Jaroszu” i „Zabawę w śpiącą królową”. Teatr Lalek i Cieni „Kacperek” działający przy Spółdzielni Mieszkaniowej „Kopernik” w Toruniu grał dla dzieci z klas młodszych „Bajki – powiastki”. Teatr Lalek z Miejskiej Biblioteki Publicznej w Sępólnie Krajeńskim zaprezentował – połączony z wystawą książek „Ludzie Teatru” – spektakl „Złota Rybka”. Teatr Lalek „Bzyki” z Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury w Więcborku prezentował „Kozuchę kłamczuchę”. Teatr „Gałganek” z Gminnego Ośrodka Kultury w Osiu wystawił „Calineczkę”. Teatr „Biedronki” ze Świątlicy Wiejskiej w Dąbrowie Chełmińskiej grał „Nowe szaty króla”. Teatr „Łapki” z Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury w Kamieniu Krajeńskim prezentował spektakle „Miała babuleńka kozła rogatego” i zorganizował lekcję teatralną „Zabawa w teatr”. Teatr Lalek i Cieni „Baśniowy Świat” z Centrum Kultury „Zamek” w Nowem nad Wisłą połączył wystawę lalek teatralnych z lekcją teatralną i widowiskami „Koziołeczek” i „Zaczarowana kreda”. Teatr „Smerfy” z Domu Kultury w Lubiewie wystawił „Bajkę o smutnym osiołku”. Teatr Lalek „Fantazja” ze Szkoły Podstawowej w Nowej Wsi Wielkiej grał „Małego lorda” i „Urodziny świata”. Teatr Lalek ze Szkoły Podstawowej nr 47 w Bydgoszczy prezentował „Przygodę małpki”.

„Ogromnie się cieszę – stwierdziła Renata Rybacka – że w każdej miejscowości województwa kujawsko-pomorskiego, w której działa teatr lalek, najpiękniejszy teatr na świecie, 20 marca lalkarze stanęli za parawanem naprzeciw swej najwierniejszej – dziecięcej – widowni, by wprowadzić ją w cudowny świat wyobraźni”.

Jerzy Rochowiak

MÓJ TEATR

Danuta Karwasz

Początki teatryku kukielkowego działającego przy Gminnym Ośrodku Kultury w Osiu zauważamy już w 1987 r.

Pierwsze sukcesy – m.in. zajęcie II miejsca w III Przeglądzie Teatryków dziecięcych w Świeciu w 1994 r. motywowały do dalszego rozwoju oraz podnoszenia poziomu „Kukielkowego Bractwa”.

„Kukielkowe Bractwo” w 1995 r. odważyło się wziąć udział I Wojewódzkim Przeglądzie Teatrów Dziecięcych w Więcborku.

W 1997 r. teatr lalkowy „Skrzaty” pod kierownictwem pani Ewy Łytkowskiej (byłego instruktora GOK) z przedstawieniem „Przygoda Ani” wzbogaciło program V Biesiady Lalkarskiej w Nowem.

Rok później „Skrzaty” wzięły udział w IV Wojewódzkich Konfrontacjach Teatrów Lalkowych w Więcborku.

Od września 1998 r. zostałam opiekunem grupy np. „Skrzaty”. W kwietniu 1999 r. zespół przedstawił dzieciom z miejscowego przedszkola oraz uczniom szkoły podstawowej w Osiu bajkę pt.: „Kot w butach”.

Przez cały czas istnienia grupy zmieniała się obsada oraz nazwa, która po dzień dzisiejszy brzmi: „Gałganek”.

W kwietniu 2000 r. braliśmy udział w VI Konfrontacjach Teatrów Lalkowych w Sępoleńskim Domu Kultury. Przedstawiliśmy tam sztukę Zofii Wójcik „Nie ma tego złego...”. Jedną z aktorek – Natalia Zaremska – otrzymała wówczas wyróżnienie specjalne od burmistrza Sępólna za rolę Złej Królowej.

W grudniu tego samego roku gościnnie wystąpiliśmy w Centrum Kultury „Zamek” w Nowem, wzbogacając przedstawieniem „Nie ma tego złego” VIII Biesiadę Lalkarską.

Z okazji I Światowego Dnia Teatru „Gałganek” zaprosił dzieci z miejscowego przedszkola na premierę sztuki pt. „Calineczka”.

W kwietniu tego roku weźmiemy udział w VII Konfrontacjach Teatrów Lalkowych w Sępólnie Krajeńskim.

Praca z dziećmi sprawia mi wiele radości. Ich zaangażowanie i chęć występowania są dla mnie bodźcem do dalszej pracy i wyszukiwania nowych pomysłów.

SKŁAD ZESPOŁU:

Aktorzy:

- Alicja Bocian
- Magdalena Brygman
- Małgorzata Brygman
- Ewa Jędryczka
- Dorota Karwasz
- Mateusz Malinowski
- Magdalena Palińska
- Natalia Różyńska
- Ewelina Rucka

- Anna Sosnowicz
- Karolina Zamczała
- Natalia Zaremska

Oprawa muzyczna:

- Marta Sokołowska

Reżyseria

- Danuta Karwasz

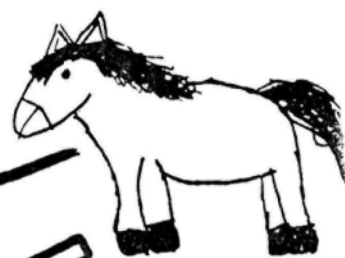

Poszły konie po betonie

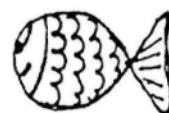
(czyli werdykt jury...)

Rada Konsultantów w składzie:

Alina Stanowska – przewodnicząca,
Liliana Wuczowska – Petri,
Andrzej Ejsmund,
Dariusz Jakubaszek,
Marek Kotkowski,
Leszek Mądzik,
Zbigniew Ryss

po obejrzeniu w dniach 24 i 25 maja 2001 r. jedenastu widowisk prezentowanych w czasie XXXIII Ogólnopolskich Puławskich Spotkań Lalkarzy postanowiła podziękować (według kolejności prezentacji)

TEATROWI „DRABINA” z Gminno-Zakładowego Ośrodka Kultury w Piotrowicach - za interesujące rozwiązania inscenizacyjne w widowisku pt. „Bajka o rybaku i złotej rybce”;

TEATROWI „ŚWIETLICZAKI” ze Szkoły Podstawowej nr 50 w Warszawie - za świadome i dowcipne wykorzystanie form plastycznych w widowisku pt. „Trójkątna bajka”;

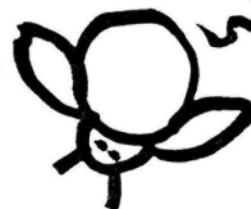
TEATROWI „DZIECIAKI ZE STARÓWKI” z Młodzieżowego Domu Kultury w Zamościu - za interesujące lalki w widowisku pt. „O straszliwym smoku i dzielnym szewczyku, prześlicznej królownie i królu Gwoździku”;

TEATROWI „POD PSEM”

z Osiedlowego Domu Kultury w Białej Podlaskiej - za konsekwentne realizowanie repertuaru dla dorosłych w teatrze lalek;

TEATROWI ANIMACJI „ŚWIERSZCZ” z Szydłowieckiego Ośrodka Kultury w Szydłowcu - za dbałość o kulturę mowy;

TEATROWI „MIŚ” ze Szkoły Podstawowej nr 34 w Lublinie - za walory plastyczne i muzyczne widowiska pt. „Bajka o nieszczęśliwej księżniczce Mazence”;

LIAG DALSZY . . . - 😊 -

1, 2, 3
próba
długoopisu.

TEATROWI „RAZ-DWA-TRZY” z Gminnego Ośrodka Kultury Sportu i Turystyki w Luczach - za przedstawienie próby widowiska o Czerwonym Kapturku;

ZIĘCIĘCEMU TEATROWI LALEK z Młodzieżowego Domu Kultury w Ostrowie Wielkopolskim - za zwrócenie się ku poetyce baśni Andersena pt. „Opowieść o matce”;

TEATROWI LALKOWEMU „NADMIAR” z Centrum Animacji Społecznej w Połczynie Kroju - za ładne i dobrze animowane kukły w widowisku pt. „Cztery mile za piec”;

TEATROWI ANIMACJI „FILISTYN” z Miejskiego Domu Kultury w Bielsku - Białej - za interesującą prezentację możliwości czarnego teatru w widowisku pt. „Teatr - Nie! Kino - Nie! To co? Cyrk!”;

TEATROWI LALKOWEMU „BAŚNIOWY ŚWIAT” z Centrum Kultury „Zamek” w Nowem n/Wisłą - za dobrą animację lalek i dyscyplinę spektaklu pt. „Złoto króla Megamona”.

SZCZEGÓLNE SERDECZ NIE 😊

RADA KONSULTANTÓW *dziękuję*

pani Zofii Burzec - instruktorowi Teatru Lalek „POD PSEM” - za popularyzację teatru lalek i wychowywanie młodzieży przez sztukę;

pani Barbarze Sroce - instruktorowi Teatru „ŚWIETLICZAKI” - za inwencję reżyserską w realizacji widowiska pt. „Trójkątna bajka”;

pani Krystynie Filipiak - instruktorowi muzycznemu Teatru Animacji „FILISTYN” - za wybór i opracowanie muzyki do widowiska pt. „Teatr - Nie! Kino - Nie! To co? Cyrk!”.

panu Stefanowi Giełdonowi - instruktorowi Teatru Lalkowego „BAŚNIOWY ŚWIAT” - za pasję i wierność teatrowi lalek oraz kreację króla w spektaklu pt. „Złoto króla Megamona”.

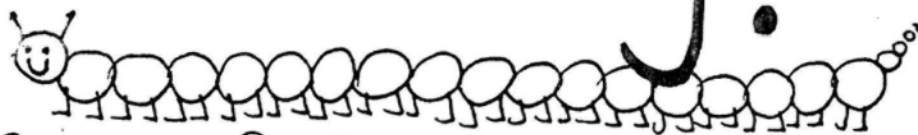

Rada Konsultantów XXXIII Ogólnopolskich Puławskich Spotkań Lalkarzy z satysfakcją zauważa udział w Spotkaniach grup młodzieżowych - zróżnicowanie wiekowe pozwala na szerszą konfrontację dokonań amatorskiego teatru lalek w Polsce.

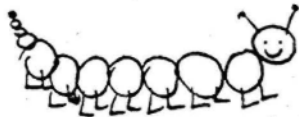
MIEJSCE NA NOTĄTKI WŁASNE:

A CO DALEJ?

Pozytywnie ocenia się też wydłużenie czasu w programie Spotkań na seminaryjne omówienia widowisk, warsztaty oraz konsultacje indywidualne. W związku z tym Rada postuluje, aby w przyszłości wybierać do przeglądu tylko 10 widowisk.

Rada Konsultantów dziękuje wszystkim instruktorom i zespołom – obserwatorom za obecność i udział we wspólnych działaniach tegorocznej edycji imprezy:

TEATROWI „DLA CIEBIE” z Bielańskiego Ośrodka Kultury w Warszawie za wzbogacenie programu XXXIII Ogólnopolskich Puławskich Spotkaniach Lalkarzy

TEATROWI „TYGRYSEK” ze Szkoły Podstawowej nr 53 w Warszawie za aktywny udział w imprezie,

- GRUPIE TEATRALNEJ GIMNAZJUM nr 3 ze Świdnika za aktywny udział w XXXIII Spotkaniach.

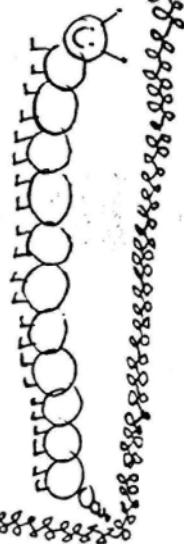
Jak co roku cieszy nas praca Redakcji LALUSIA. Dziękujemy za dowcip i niezmiennie rzetelną ocenę widowisk.

Pani Beacie Pieńkowskiej dziękujemy za pełną kultury pracę dokumentalistki fotograficznej.

Głęboki ukłon i podziękowania składamy Pani Ewie Żukowskiej - pomysłodawczyni filmu wspomnieniowego poświęconego Lidii Rybotyckiej oraz realizatorowi tego projektu: Panu Jerzemu Łosiakowi.

Rada Konsultantów z aprobatą przyjmuje propozycję organizatorów przyznawania od przyszłego roku Nagrody imienia Lidii Rybotyckiej – członka Rady w 28 edycjach Puławskich Spotkań Lalkarzy.

Organizatorom Ogólnopolskich Puławskich Spotkań Lalkarzy: Wojewódzkiemu Domowi Kultury w Lublinie, Puławskiemu Ośrodkowi Kultury „Dom Chemika”, działaczom Towarzystwa Kultury Teatralnej – Rada Konsultantów w imieniu wszystkich uczestników Spotkań – serdecznie dziękuje za doskonałą organizację imprezy, sprawny jej przebieg i wszelkie starania, które XXXIII Ogólnopolskie Puławskie Spotkania Lalkarzy zachowają w pamięci.

K O N I C

O

PA PA, PA, PA, PA, PA, PA, PA, PA, PA, PA, PA

VIII BIESIADA LALKARSKA „PIOTRUŚ POJECHAŁ DO TORUNIA”

Prawdziwie artystyczną ucztę nowskiej działwie zorganizował Centrum Kultury „Zamek” w Nowem. Była to VIII Biesiada Lalkarska, a jej gospodarzem był instruktor i reżyser miejscowego Teatru Lalek i Cieni „Baśniowy Świat” Stefan Gieldon.

Widzowie i goście rozpoczęli wspólną zabawę wspólnym odśpiewaniem „Piosenki Lalkarzy”. Wiceburmistrz Urszula Kempieńska-Czerwińska przekazała na ręce gospodarza kwiaty, podziękowała za trud i złożyła najlepsze życzenia.

Następnie zespoły lalkarskie przedstawiły swój program. W technice kukielkowej Teatr Lalek „Gałganek” z Gminnego Ośrodka Kultury w Osiu przedstawił sztukę Zofii Wójcik pt. „Nie ma tego złego...” w reżyserii Danuty Karwasz. Stosując technikę cieni hiszpańskich Teatr Cieni „Kacperek” przy Świetlicy Osiedlowej Spółdzielni Mieszkaniowej „Kopernik” w Toruniu wystawił „Bajki i powiastki” według Stanisława Jachowicz i Ignacego Krasickiego w reżyserii Barbary Laseckiej. Następnie zespół ten w technice cieni chińskich wystawił „A jak poszedł król na wojnę – czyli królewska gra według Marii Konopnickiej”. Prezentując technikę masek Teatr Lalek i Cieni „Rubinek” ze Szkoły Podstawowej nr 8 w Toruniu wystawił „Zabawę w śpiącą królową” według Zofii Wójcik w reżyserii Teresy Lasotta.

Nowskie dzieci przedstawiły w technice teatru luminescyjnego „zdarzenie” według scenariusza i w reżyserii Stefana Gieldona.

Gościom i miejscowym widzom zespół „Baśniowego Świata” przedstawił „Czerwonego” kapturka”, a dzieci ze Szkoły Podstawowej nr 2 „Przygody Misia Rimcimcim” w reżyserii Julity Derżewskiej.

Działacze uczestniczyli w zajęciach warsztatowych. Wymienili się doświadczeniami, rozmawiali o współczesnym amatorskim teatrze lalek i jego problemach oraz omawiali zagadnienia związane z działalnością Wojewódzkiego Klubu Instruktorów Teatru Lalek. W debatach tych uczestniczyli m. in.: literat i redaktor naczelny „Biuletynu Informacji Kulturalnej” wydawanego przez Wojewódzki Ośrodek Animacji Kulturalnej w Toruniu Jezry Rochowiak, Renata Rybacka z Wojewódzkiego Ośrodka Kultury oraz Dominika Wójtowicz Krauze.

Wszystkie zespoły lalkarskie otrzymały okolicznościowe dyplomy, a srebrną statuetkę „Piotrusia” zabrał do Torunia Teatr Lalek i Cieni „Rubinek”.

Kończąc warsztaty uchwalono, że Wojewódzkie Konfrontacje Teatrów Lalkowych odbędą się 21-22 kwietnia w Sępólnie Krajeńskim.

ZG

CZAS ŚWIECIA , Czwartek 28 grudnia 2000

PROTOKÓŁ Z POSIEDZENIA ZARZĄDU KLUBU LALKARZA W DNIU 25 LUTEGO 2001 W WOJEWÓDZKIM OŚRODKU KULTURY W BYDGOSZCZY

Porządek obrad:

1. Konfrontacje Teatrów Lalek „Pacynka” w Sępólnie Krajeńskim;
2. Kurs Instruktorów Teatralnych (również lalkowych);
3. XXXIII Ogólnopolskie Puławskie Spotkania Lalkarzy;
4. IX Biesiada Lalkarska;
5. Miłośnik Teatru Lalek nr 5;
6. Lekcja teatralne – specjalność: teatr lalek dla przedszkoli i szkół;
7. Rejestr zespołów instruktorów teatrów lalek;
8. Sprawy różne.

ad.1

Ustalono, że spektakle będą przedstawiane w dwóch salach. Klub Lalkarza organizuje konkurs na nową nazwę Wojewódzkich Spotkań Teatrów Lalkowych.

Zaproponowano, aby patronat medialny nad spotkaniem objęła Gazeta Pomorska i Telewizja Polska S.A. Oddział w Bydgoszczy. Ustalono również, że oprócz nagród dla zespołu będą przyznawane nagrody za najlepsze kreacje aktorskie. Klub Lalkarza zamierza wystąpić do Marszałka Sejmiku Wojewódzkiego o ufundowanie nagrody, która umożliwi zwycięskiemu zespołowi wyjazd na Ogólnopolskie Spotkania Lalkowe do Puław. Na czas trwania Wojewódzkich Spotkań Teatrów Lalkowych zaproponowano powołanie dziecięcego jury, które przyzna nagrodę publiczności, a w trakcie obrad Komisji i instruktorów - dla dzieci zorganizowane będą działania teatralne prowadzone przez aktora – lalkarza.

ad.2

Od listopada 2000r. do maja 2001r. w Wojewódzkim Ośrodku Kultury w Bydgoszczy prowadzony jest kurs dla instruktorów i nauczycieli prowadzących teatry żywego planu i lalkowe.

ad.3

XXXIII Ogólnopolskie Spotkania Lalkarzy w Puławach odbędą się 24 – 27 maja 2001r. Wojewódzki Klub Instruktora Lalkarza proponuje organizatorom Ogólnopolskich Spotkań Lalkarzy honorowanie decyzji o nominacji zespołów, podjętych przez Wojewódzkie Komisje Spotkań Teatrów Lalek.

ad.4

IX Biesiada Lalkarska odbędzie się 24 listopada 2001r. Tematem wiodącym będzie Teatr Cieni.

ad.5

W numerze piątym Miłośnika Teatru Lalek pojawiają się następujące materiały:

- Teatr Cieni;
- Mały Słownik Teatru Lalek;
- Protokoły Spotkań z Sępólna Krajeńskiego i Puław;
- Wykaz instruktorów i teatrów lalkowych z terenu województwa kujawsko-pomorskiego;
- Lalkarskie Biesiadowanie (artykuł J. Rochowiaka);
- Mój teatr – Teatr Lalek „Gałganek” z Osia;

– Biblioteka repertuarowa.

Postanowiono, na prośbę instruktorów, zwiększyć nakład „Miłośnika”.

ad.6

Zarząd Klubu Lalkarza proponuje działającym zespołom i instruktorom prowadzenie, przynajmniej dwa razy w roku, lekcji teatralnych dla przedszkoli i szkół, podczas których dzieci poznawały rodzaje i techniki teatru lalek.

ad.7

ad.8

Proponuje się instruktorom prenumeratę pisma „Teatr lalek”, która rocznie wynosi 20 zł.

Pismo to należy zamawiać pod adresem:

POLUNIMA Polski Ośrodek Lalkarski

Międzynarodowej Unii Lalkarzy

ul. 1 Maja 2

90-718 Łódź

– I PKO Łódź nr 10203352-7474-270-1

sporządziła:

B. Ponezińska

„Animatory i lalki” – T. Grelin

Z NOTATNIKA LALKARZA

- Na XVIII Kongresie Międzynarodowej Unii Lalkarskiej UNIMA w Magdeburgu wybrano nowe władze. Prezydentem UNIMA na lata 2000-2004 została Margareta Nikulescu z Rumunii. Przedstawicielami Polski w Radzie UNIMA zostali: Agnieszka Koescher-Hensel, Wojciech Wieczorkiewicz, Waldemar Wolański i Marek Waszkiel.
- Podczas VIII Biesiady Lalkarskiej w Nowem (2.12.2000 r.) po raz pierwszy wręczono statuetkę „Piotrusia” (Pierrota). Otrzymał ją Teatr Lalek i Cieni „Imagilandia” Szkoły Podstawowej nr 8 w Toruniu za systematyczne współtworzenie programów Biesiad Lalkarskich.
- W XXXIII Konkursie „Bliżej Teatru” w kategorii instruktor roku nagrodę otrzymała Beata Tomaszewska – członek zarządu Wojewódzkiego Klubu Lalkarza w Bydgoszczy.
- Z okazji Międzynarodowego Dnia Teatru marszałek województwa kujawsko-pomorskiego nagrodził Emilię Betlejewską – dyrektora Teatru Lalek „Zaczarowany Świat” w Toruniu oraz Romualda Pokojowskiego – kierownika artystycznego Teatr „Wiczy” z Torunia.
- Dnia 21 kwietnia 2001 r. w Sępólnie Krajeńskim miały miejsce VII Wojewódzkie Konfrontacje Teatrów Lalek „Pacynka” (patrz artykuł „Pacynka – 2001”).
- Po raz dziesiąty w dniach 10-14 maja 2001 r. w Kłodzku odbył się Międzynarodowy Festiwal Teatralny „Zdarzenia”, w którym m.in. uczestniczył Teatr „Wiczy” z Torunia.
- 14 maja 2001 r. w Łodzi miał miejsce Zjazd Polskiego Ośrodka Lalkarskiego POLUNIMA, na którym wybrano nowy zarząd: prezydentem został Waldemar Wolański, wiceprezydentem Krystian Kobyłka i Arkadiusz Klucznik, członkowie zarządu to: Lucyna Kozień i Zbigniew Niecikowski
- W XXXIII Ogólnopolskich Spotkaniach Lalkarzy w Puławach w dniach 24-27 maja 2001 województwo kujawsko-pomorskie reprezentował Teatr Lalek i Cieni „Baśniowy Świat” z Nowego.
- W sobotę 24 listopada 2001 w Centrum Kultury „Zamek” w Nowem nad Wisłą o godz. 11.00 rozpocznie się Biesiada Lalkarska

JIRI STREDA
„CZERWONY KAPTUREK”

Postacie:

Narrator

Czerwony Kapturek

Wilk

Babcia

Leśnik

Muzyka

Gong

Sufler

Inspicjent

Narrator

Ejże, myślałam, że jestem tu sama. Kto ty jesteś?

Czerwony Kapturek

Dziewczynka.

Narrator

O, dziewczynka to mało.

Czerwony Kapturek

Mnie wystarczy.

Narrator

Mam na myśli imię

Czerwony Kapturek

Jakie imię?

Narrator

No twoje imię, to znaczy jak cię nazywają dzieci?

Czerwony Kapturek

Przecież dzieci mnie nie znają.

Narrator

No nie opowiadaj głupstw. Znają, czy nie znają, każdy ma jakieś imię.

Czerwony Kapturek

A ja nie mam. Mam w koszyku butelkę soku porzeczkowego, tort, konfitury, ale imienia nie mam. Pewnie zgubiłam.(płacze)

Narrator

No, nie płacz. Imienia zgubić nie można, bo to nie parasol (dziewczynka nadal płacze)

Jeszcze płaczesz?

Czerwony Kapturek

No.

Narrator

No to poczekaj chwileczkę. Mam tu takie ładne lusterko, mogę ci je podarować. Proszę bardzo.

Czerwony Kapturek

Aaa dziękuję (po chwili znowu płacze)

Narrator

Jeszcze płaczesz?

Czerwony Kapturek

Taaak.

Narrator

No to poczekaj jeszcze chwileczkę, a może to ci się spodoba – czerwony kapturek.

Czerwony Kapturek

Oj!

Narrator

No proszę, leży jak ulał.

Czerwony Kapturek

Acha!

Narrator

Od dziś będziesz miała niezwykła imię – Czerwony Kapturek.

Czerwony Kapturek

Czerwony Kapturek to jest imię?

Narrator

Tak, to jest imię.

Czerwony Kapturek

Moje własne?

Narrator

Tak, twoje własne.

Czerwony Kapturek

Oj, to dobrze.

Nazywam się Czerwony Kapturek, ha, ha, ha Czerwony Kapturek!

Narrator

Zaczekaj, Czerwony Kapturku, a dokąd to idziesz?

Czerwony Kapturek

Idę do Babci, która mieszka w gajówce za górą.

Narrator

Do Babci, no tak, Babcia ma dziś imieniny.

Czerwony Kapturek

Tak.

Narrator

Domyśliłam się, bo masz w koszyku same smakołyki – sok porzeczkowy, tort, konfitury. A jednak czegoś ci brak.

Czerwony Kapturek
Czego mi brak?

Narrator
No, jak to, bukietu kwiatków?

Czerwony Kapturek
Och, prawda, zapomniałam o kwiatkach, o jej *(muzyka)*
Dobrze, że tu rosną w lesie.
(po małej przerwie na zbieranie kwiatów)

Narrator
Ten bukiet kwiatów to prezent dla Babci ode mnie. I nie zapomnij jej pozdrowić od Bajki.

Czerwony Kapturek
Dziękuję. *(biegnie i śpiewa)*
Biegam ja po lesie sama i woń żywicy wchłaniam.
Pięknym jodłom, smukłym sosnom z wdzięcznością się kłaniam.
Choć się trochę mroku boję, nie okażę tego,
muchomory by się śmiały z przestרחu mojego,
muchomory by się śmiały z przestרחu mojego.
Aaa!!! *(z przerażeniem)*

Wilk
Ucha, ha, ha, ha – co robisz w lesie Brunatny Kapturku?
Pewnie zabłądziłaś, mogę ci pomóc, znam tu każdą ścieżkę.

Czerwony Kapturek
Brunatny jest twój nos, a ja jestem Czerwony Kapturek

Wilk
A co masz dobrego w koszyku? *(usiłuje wyrwać koszyk)*

Czerwony Kapturek
Puść, puść! Mam butelkę soku porzeczkowego, tort, konfitury i jeszcze bukiet kwiatów.

Wilk
Fe, kwiatów nie jadam, jestem Wilk, a nie koza!

Czerwony Kapturek
Nic nie dostaniesz, niosę to do Babci na imieniny.

Wilk
(ze złością) Yyyyy, Babci, na imieniny, aż do gajówki?

Czerwony Kapturek
(wystraszona) Taaak.

Wilk
Ech, to jeszcze daleko i nie tędy droga.
Musisz iść tamtą ścieżką.

Czerwony Kapturek
Naprawdę, znasz ten las?

Wilk

Jak swoją kieszeń. Sto tysięcy razy przemierzam go tam i z powrotem. Musisz iść tamtą ścieżką.

Czerwony Kapturek

Myślałam, że tamta ścieżka prowadzi do gajówki, widocznie zabłądziłam.

Wilk

No tak, tak.

Czerwony Kapturek

Dziękuję ci Wilku za dobrą radę

Wilk

No taki już jestem, że każdemu dobrze radzę, ha, ha, ha.

(śpiewa)

Chytrze radzę, jak należy, gdy mi w brzuchu burczy głód.

Łgarstwom mym naiwna wierzy, więc nie będę bez wieczerzy, będę miał jedzenia w bród, będę miał jedzenia w bród.

Narrator

Uwierzył Czerwony Kapturek Wilkowi, a ten się z niego śmieje. Wstrętna poczwara ostrzy sobie kły na dobrą kolację, ale zobaczymy co z tego wyniknie.

Za lasem w gajówce śpi Babcia. Jest już stara i nogi odmawiają jej posłuszeństwa. Czekala na wnuczkę, czekała, aż zasnęła. Śpi i nie wie, że Czerwony Kapturek błądzi po lesie.

A wiecie, co robi Wilk? Chce on pierwszy dotrzeć do gajówki. Zna dobrze drogę, ale Czerwonemu Kapturkowi pokazał fałszywą, a sam krótszą drogą na przelaj pędzi do gajówki.

(w gajówce)

Wilk

Nie ma nikogo, o. Drzwi otwarte, oczywiście Babcia oczekuje gości, e. *(wacha)* Mój nos czuje tu coś dobrego. Gdzie są te smakołyki dla wilczego podniebienia? *(Babcia śpi i chrapie)* Och, jest Babcia, zasnęła w łóżku, a obudzi się w wilczym brzuchu, aha, mniam, mniam, mniam.

Taaak, zamiast Babci poleżę w łóżku sam. Wziąłem jej czepek, okulary i będę naśladował jej głos. Tak, zrobimy małą próbę.

Najpierw tak – bee, bee! O, nie tak mówi Babcia. A może tak – ko, ko, ko, ko, e nie, też nie, tak gdacze stara kwoka.

Fe, zmęczyłem się, prześpię się troszeczkę, a potem już będę wiedział, jak naśladować staruszkę. *(głośno ziewa)*

(nadchodzi Czerwony Kapturek, słysząc chrapanie wilka)

Czerwony Kapturek

Babciu, Babciu już jestem, błądziłam trochę po lesie Babciu....

(Wilk się budzi)

Wilk

Uuuu ..., cicho tam!

Czerwony Kapturek

To ja.

Wilk

A, to ty. No zbliż się kochanie, leżę w łóżku, bo się trochę przeziębiam. *(kaszle)*

Czerwony Kapturek

Siedziałam w ogródku na małej ławeczce,
przyleciał aniołek, przyniósł mi karteczkę.

A na tej karteczce pisało tak:

Niechaj droga Babcia żyje nam sto lat!!!

Wilk

Eee, dobrze, a co dobrego przyniosłaś?

Czerwony Kapturek

Butelkę soku porzeczkowego, tort, konfitury

Wilk

Konfitury....., a co tak na mnie patrzysz?

Czerwony Kapturek

Babciu....

Wilk

Tak?

Czerwony Kapturek

Dlaczego masz takie duże oczy, a takie małe okulary?

Wilk

Okularów większych w sklepie nie było, a oczy mam takie duże,
żebym cię mogła dobrze widzieć.

Czerwony Kapturek

Babciu, a dlaczego masz takie duże uszy?

Wilk

Uszy..., rzeczywiście. Ech, żebym cię mogła lepiej słyszeć.

Czerwony Kapturek

Babciu, a dlaczego masz takie duże zęby?

Wilk

Eee, zęby mam tylko dwa, a małymi nie mogłabym gryźć.

Czerwony Kapturek

Babciu, a dlaczego masz taki gruby głos?

Wilk

Co? By, by *(udaje, że kaszle)* przeziębiam się, daj mi tę flaszkę soku na poty!

Czerwony Kapturek

Już.... Proszę.

babciu, chcesz pić prosto z butelki? To nieładnie.

Wilk

(zdeenerwowany) Nieładnie, nie chcę brudzić szklanki.

Na zdrowie mała!

Czerwony Kapturek

Ach ....

Wilk

Bul, bul, bul, bul, bul, bul .....konfitury, muszę coś przekąsić.

Czerwony Kapturek

Ależ ty nie jesteś Babcią! Ratunku!!!

Wilk

Do kroćset stu tysięcy myśliwych, widzicie, jaka mądrała. Jestem Wilk i zaraz cię zjem, ha-a!!!

(Czerwony Kapturek ucieka i piszczy)

Wilk

No tak, można rzec, jestem po kolacji. I Babcia i wnuczka znalazły się w wilczym brzuchu, ha, ha, ha, ha. Taak.

Po tak obfitej kolacji muszę się przespać.

Narrator

Śpi i myśli, że wnaszej bajce ominie go kara.

Oj, nic z tego, mój panie.

(do drzwi chatki puka Leśniczy)

Leśniczy

Babciu, ktoś puka, przyszedł gość i chce złożyć życzenia imieninowe.

(słysząc chrapanie)

Ile w morzu piasku, ile liści w lasku,

tyle szczęścia i słodyczy

w dniu imienin Babci – Leśniczy życzy.

Wilk

Eee, cicho tam, chce mi się spać.

Leśniczy

Do stu tysięcy bardzo zrudziałych wiewiórek, kompletnie zrudziałych, całkowicie zrudziałych, oczywiście wiewiórek. Przecież to mój dobry znajomy - Wilk

Wilk

Co? oooo (wystraszony) Ratunku! Pomocy! Ratunku!

Leśniczy

Aaa nareszcie zrobimy z tobą porządek.

(Leśniczy strzela do Wilka. Wilk ginie)

Narrator

Nie macie się czego bać. Leśniczy zastrzelił wilka, a Babci i Czerwonemu Kapturkowi pomógł wyjść z brzucha tego obżartucha.

Nie wierzycie? Możecie się sami o tym przekonać.

O proszę...

Czerwony Kapturek

Jak się czujesz, Babciu?

Babcia

A dobrze, dziecko, dobrze.

(piosenka Czerwonego Kapturka i Narratora)

A więc trach, trach, trach,

odszedł od nas wszystkich strach.

Choć momentów było kilka niespokojnych, dramatycznych.

Nie ma już groźnego Wilka,

Nie ma już groźnego Wilka.

WYKAZ TEATRÓW LALEK I PROWDZĄCYCH INSTRUKTORÓW WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

1.	TEATR LALEK „BAJLANDIA”	INSTRUKTOR BEATA PORAZIŃSKA	SZKOŁA PODSTAWOWA nr 47 ul. Czarotoryskiego 18 85-222 Bydgoszcz
2.	INSTRUKTORSKI TEATR LALEK „GRABA”	INSTRUKTOR RENATA RYBACKA	WOJEWÓDZKI OŚRODEK KULTURY 85-033 BYDGOSZCZ Plac Kościeleckich 6
3.	TEATR LALEK „ŻABKI”	INSTRUKTOR WANDA MAGDA	ŚWIETLICA WIEJSKA Dąbrówka 10
4.	TEATR LALEK „BIEDRONKI”	INSTRUKTOR BEATA TOMASZEWSKA	ŚWIETLICA WIEJSKA Dąbrowa Chełmińska
5.	TEATR LALEK „PCHEŁKI”	INSTRUKTOR ELŻBIETA KRAJEWSKA	OŚRODEK KULTURY Gostycyn ul. Główna 35
6.	TEATR LALEK „ŁAPY”	INSTRUKTOR ALEKSANDRA SZMAGLIŃSKA	MIEJSKO-GMINNY OŚRODEK KULTURY w Kamieniu Krajeńskim
7.	TEATR LALEK „ŁAPKI”	INSTRUKTOR ALEKSANDRA SZMAGLIŃSKA	MIEJSKO-GMINNY OŚRODEK KULTURY w Kamieniu Krajeńskim
8.	TEATR LALEK „FANTAZJA”	INSTRUKTOR ANNA KWIATKOWSKA	SZKOŁA PODSTAWOWA Nowa Wieś Wielka
9.	TEATR LALEK - KLASOWY	INSTRUKTOR HELENA PIETRZAK	SZKOŁA PODSTAWOWA Nowa Wieś Wielka
10.	TEATR LALEK „CUDA I DZIWY	INSTRUKTOR JULIA DERZEWSKA	SZKOŁA PODSTAWOWA Nowe
11.	TEATR LALEK „BAŚNIOWY ŚWIAT”	INSTRUKTOR STEFAN GIEŁDON	CENTRUM KULTURY „ZAMEK” Nowe nad Wisłą
12.	TEATR LALEK „BAŚNIOWY ŚWIAT”	INSTRUKTOR STEFAN GIEŁDON	CENTRUM KULTURY „ZAMEK” Nowe nad Wisłą
13.	TEATR LALEK „BAŚNIOWY ŚWIAT”	INSTRUKTOR STEFAN GIEŁDON	CENTRUM KULTURY „ZAMEK” Nowe nad Wisłą
14.	TEATR LALEK „GAŁGANEK”	INSTRUKTOR DANUTA KARWASZ	GMINNY OŚRODEK KULTURY w Osiu
15.	TEATR LALEK	INSTRUKTOR JERZY KASZUBA	GMINNY OŚRODEK KULTURY w Raciążku
16.	TEATR LALEK „BALBINA’	INSTRUKTOR LUCYNA WELKA	BIBLIOTEKA PUBLICZNA Sępólno Krajeńskie
17.	TEATR LALEK I CIENI „IMAGILANDIA”	INSTRUKTOR TERESA LASOTA	SZKOŁA PODSTAWOWA nr 8 Toruń
18.	TEATR CIENI „KACPER”	INSTRUKTOR BARBARA LASECKA	ŚWIETLICA SM”KOPERNIK” Toruń
19.	TEATR LALEK „MICHAŁKI”	INSTRUKTOR DANUTA SAŁASIŃSKA	ŚWIETLICA WIEJSKA Witkowo
20.	TEATR LALEK „GAŁGANEK”	INSTRUKTOR WIESŁAWA PETRYNA	SZKOŁA PODSTAWOWA Włostowo Jeziora Wielkie